

THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe

**GENDER AND
THE JUDICIARY**
in the Western Balkans

Femicid u Republici Kosovo: Pravni okvir i sudska praksa

2018–2022

U saradnji sa

FemPlatz
UDRUŽENJE GRAĐANKI

Femicid u Republici Kosovo: Pravni okvir i sudska praksa

2018–2022

Naslov:	Femicid u Republici Kosovo: Pravni okvir i sudska praksa (2018-2022)
Izdavač:	AIRE Centar (Advice on Individual Rights in Europe)
Za izdavača:	Biljana Braithwaite
Urednica:	Dr Kosana Beker
Autorke:	Selvete Gërzhaliu-Krasniqi Gresa Caka-Nimani
Projektna menadžerka:	Sabina Đapo
Prevod:	Minja Trnka (AIRE Centar)
Lektura:	Fadila Gušo

Originalna engleska verzija je prevedena na bosanski/crnogorski/hrvatski/srpski i albanski jezik

©2024 AIRE Centre

Prelom:	Kliker Dizajn
Štampa:	PRINT RICOH
Tiraž:	45
ISBN:	978-1-914005-09-1

THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe

Izradu ove publikacije je podržala Vlada Ujedinjenog Kraljevstva. Stavovi predstavljeni u publikaciji ne odražavaju nužno zvanične stavove Vlade UK.

Ova publikacija je rezultat širih aktivnosti AIRE Centra, usmjerenih na jačanje implementacije Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih standarda, kroz podršku analizi sudske prakse o femicidima u zemljama regiona. Autorke su članice Mreže sudija i sutkinja posvećenih jačanju rodne ravnopravnosti i članice Pravosudnog Forumu za Zapadni Balkan. Mišljenja izražena u ovom izvještaju odražavaju samo individualna mišljenja autorki.

» SADRŽAJ

I. O FEMICIDU	7
II. PRAVNI OKVIR	16
1. Međunarodna dokumenta direktno primjenljiva na Kosovu	16
2. Domaći pravni okvir	19
3. Odgovarajući pravni okvir u odnosu na ubistva i/ili pokušaje ubistva	26
4. Odgovarajući pravni okvir u odnosu na nasilje nad ženama/nasilje u porodici	28
III. STATISTIKA I PRIKUPLJANJE PODATAKA – NASILJE U PORODICI/FEMICID.....	34
1. Statistika i prikupljanje podataka u slučajevima nasilja u porodici i ubistva žena	34
2. Podaci o procesuiranim femicidima i pokušajima femicida 2018-2022. godine	40
IV. STUDIJE SLUČAJA	42
1. Femicid I: učinilac P.N., žrtve V.N. i K.N.	42
1.1 Kratak opis slučaja	42
1.2 Ličnost i ponašanje učinioca	43
1.3 Podaci o žrtvi	43
1.4 Krivični postupak	44
1.5 Krivična sankcija	47
2. Femicid II: učinilac B.V., žrtva A.V.	55
2.1 Kratak opis slučaja	55
2.2 Ličnost i ponašanje učinioca	56
2.3 Podaci o žrtvi	56
2.4 Krivični postupak	56
2.5 Krivična sankcija	59

3. Femicid III: učinilac S.Q., žrtva L.Q.....	63
3.1 Kratak opis slučaja	63
3.2 Ličnost i ponašanje učinioca	64
3.3 Podaci o žrtvi	64
3.4 Krivični postupak.....	64
3.5 Krivična sankcija.....	65
4. Femicid IV: učinilac N.M., žrtva S.M.....	68
4.1 Kratak opis slučaja	68
4.2 Ličnost i ponašanje učinioca	68
4.3 Podaci o žrtvi	69
4.4 Krivični postupak.....	69
4.5 Krivična sankcija.....	70
V. OSNOVNI ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	73
1. Zaključci	73
2. Preporuke.....	77
VI. BIBLIOGRAFIJA	80

» I. O FEMICIDU

Kanadska spisateljica Margaret Atwood jednom je upitala svog prijatelja zašto se muškarci osjećaju ugroženo od žena. On je odgovorio: „Boje se da će im se žene smijati.“ Zatim je pitala grupu žena zašto se osjećaju ugroženo od muškaraca. One su odgovorile: „Bojimo se da će nas ubiti.“

- Odlomak iz članka „*Femicide: Sexist Terrorism against Women*“, Jane Caputi i Diana Russell^[1]

Uvodni dio „*Femicide: Sexist Terrorism against Women*“ otkriva uznemirujuću stvarnost na vrlo jednostavan, ali upečatljiv način. Dok muškarci mogu da se osjećaju ugroženo bojeći se da će ih žene ismijavati – s druge strane priče – žene se boje da će ih muškarci ubiti. Rodna neravnopravnost, diskriminacija i patrijarhalno ubjeđenje da su muškarci superiorni, a žene inferiorne, osnovni su uzrok nasilja nad ženama, ali i osnovni uzrok najekstremnijeg oblika takvog nasilja: femicida. Muškarci su oduvijek koristili nasilje da bi imali kontrolu nad ženama, naročito da bi očuvali rodni status quo, odnosno dominaciju muškaraca nad ženama^[2]. Iako su postignuta značajna dostignuća od vremena kada su žene, uglavnom, smatrane muževljevom svojinom, tužna je stvarnost da su patrijarhat i mizoginija još duboko ukorijenjeni u našim kulturama i da i dalje služe kao motivacija za zlostavljanje i ubijanje žena širom svijeta.

Pojam „femicid“ ima veliki broj definicija, ali na osnovu one najčešće korišćene, u suštini, odražava „*ubistvo žena na osnovu njihovog pola*“. Riječ „*femicid*“ prvobitno je odabrana kako bi se podigla svijest o fenomenu rodno povezanih ubistava žena, čije su težina i proporcija bile manje vidljive pod rodno neutralnim terminom „*ubistvo*“. Na primjer, tijelo Ujedinjenih nacija za ravnopravnost polova i osnaživanje žena (UN Women) upotrebljava definiciju „*namjerno, rodno zasnovano ubistvo koje može da bude motivisano stereotipnim rodnim ulogama, diskriminacijom žena i djevojčica, nejednakim odnosima moći između žena i muškaraca ili štetnim društvenim normama*“^[3]. U Opštoj preporuci broj 19 Komitet za eliminaciju diskriminacije žena

[1] Jill Radford, Diana E.H. Russell, *Femicide - The Politics of Woman Killing - Femicid - Politika ubijanja žena*, Twayne Publishers, New York, 1992.

[2] *Ibid.*, str. 14-15.

[3] UN Women, *Five essential facts to know about femicide - Pet osnovnih činjenica koje*

Ujedinjenih nacija definisao je rodno zasnovano nasilje nad ženama kao „*nasilje koje je usmjereno protiv žene, jer je žena, ili koje nesrazmjerno pogađa žene*“^[4], što, takođe, uključuje i femicid. Dalje, prema stajalištu Kancelarije Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala (UNODC), „*rodno zasnovana motivacija*“ ukazuje na temeljne uzroke femicida - kao što su *stereotipne rodne uloge, diskriminacija prema ženama i djevojčicama, nejednakost i nejednaki odnosi moći između žena i muškaraca u društvu – koji karakterišu specifičan kontekst u kojem se takva ubistva dešavaju. Ti faktori mogu da izazovu nasilje kod učinioca kada se smatra da ponašanje žene nije u skladu s društvenim normama ili stereotipnim rodnim ulogama. U tom kontekstu izraz rodno zasnovana motivacija ne odnosi se na subjektivnu namjeru učinioca da počinu ubistvo, već na njegove osnovne uzroke. Subjektivni motiv učinioca da počinu zločin – kao što je specifična pristrasnost ili mržnja prema ženama – može da bude prisutan u nekim slučajevima uz rodno zasnovanu motivaciju*^[5].

S druge strane, Diana Russell, jedna od osnivačica pokreta za prepoznavanje i borbu protiv ovog fenomena, opisala je femicid kao „*ubistvo žena od muškaraca zato što su žene*“^[6]. U osnovnoj antologiji „*Femicide – The Politics of Woman Killing*“, objavljenj 1992. godine, Russell ističe da postoji velika potreba da se upotrijebi termin „*femicid*“, kao alternativni oblik rodno neutralnog izraza „*ubistvo*“, i da to predstavlja važan korak u prepoznavanju tog fenomena, što, zauzvrat, otvara put za pokretanje pokreta protiv njega^[7]. Opisujući cilj revolucionarne antologije, Jill Radford i Diana Russell, između ostalog, navode da, „*iako je koncept femicida nov, fenomen koji opisuje star je koliko i sam patrijarhat*“^[8]. Dva od velikog broja značajnih femicida opisanih u njihovoj antologiji izložena su u nastavku:

---

treba znati o femicidima, dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2022/11/five-essential-facts-to-know-about-femicide>.

- [4] UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *CEDAW General Recommendations No. 19, adopted at the Eleventh Session, (contained in Document A/47/38)* - Komitet za eliminaciju diskriminacije žena Ujedinjenih nacija (CEDAW), *Opšta preporuka broj 19, usvojena na jedanaestoj sjednici (sadržana u dokumentu A/47/38)*, 1992, dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/453882a422.html>.
- [5] UNODC, UN Women, *Statistical framework for measuring the gender-related killing of women and girls (also referred to as "femicide/feminicide")* - Statistički okvir za mjerenje rodno zasnovanog ubijanja žena i djevojčica (takođe nazvan femicid/feminicid), str. 3.
- [6] Radford, Russell, vidjeti iznad 1, str. xiv.
- [7] *Ibid.*, str. xiv.
- [8] *Ibid.*, str. 25.

„Poput silovanja, i većina ubistava žena od muževa, ljubavnika, očeva, poznanika i stranaca nije proizvod neke neobjašnjive devijacije. To su femicidi, najekstremniji oblik seksističkog terorizma, motivisani mržnjom, prezirom, zadovoljstvom ili osjećanjem vlasništva nad ženama. Femicid uključuje ubistvo sakaćenjem, ubistvo silovanjem, nasilje koje kao posljedicu ima smrt, 'spaljivanje vještica' u zapadnoj Evropi i mladenki i udovica u Indiji, i 'zločine iz časti'...“^[9]

„U konačnici, femicid je antiženski teror koji uključuje široku lepezu verbalnog i fizičkog zlostavljanja, kao što su silovanje, mučenje, seksualno ropstvo (posebno u prostituciji), incestuozno i vanporodično seksualno zlostavljanje djece, fizičko i emocionalno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje (putem telefona, na ulici, u kancelariji i učionici), sakaćenje genitalija (klitoridektomija, ekscizija, infibulacija), nepotrebne ginekološke operacije (histerektomija), prisilna heteroseksualnost, prisilna sterilizacija, prisilno majčinstvo (kriminalizacijom kontracepcija i abortus), psihohirurgija, uskraćivanje hrane ženama u nekim kulturama, estetska hirurgija i druga sakaćenja u ime uljepšavanja. Kad god ti oblici terorizma dovedu do smrti, oni postaju femicidi.“^[10]

Prema postojećoj literaturi, postoji nekoliko oblika femicida: (i) bračni ili intimni femicid, (ii) čedomorstvo, (iii) rasistički femicid, (iv) masovni femicid, (v) femicid usljed nepotrebni operacija, kao što su histerektomija i klitorrektomija, (vi) homofobični femicid, (vii) serijski femicid i (viii) smrt usljed zanemarivanja i uskraćivanja hrane u kulturama koje preferiraju i više brinu o dječacima^[11]. Neki autori su pokušali da negiraju postojanje femicida, između ostalog, putem (i) procesa individualizacije, gdje su femicidi smatrani izolovanim incidentima koje su počinile psihopate i sociopate, umjesto da se na njih gleda kao na izraz muškog seksualnog nasilja koje se ponavlja, kao i putem (ii) procesa okrivljavanja žrtve, gdje se životni stil žrtve, odjeća, ponašanje i ličnost ispituju, uključujući, ali ne ograničavajući se na pravosuđe i medije^[12].

[9] *Ibid.*, str. 15.

[10] *Ibid.*, str. 15.

[11] *Ibid.*, str. 7.

[12] *Ibid.*, str. 352.

Od prve upotrebe pojma femicid postignut je veliki napredak u podizanju svijesti kada je u pitanju ovaj fenomen, za šta su zaslužni aktivisti, organizacije civilnih društava, međunarodne organizacije i veliki broj vlada. Tematski izvještaji specijalne izjaviteljke UN za nasilje nad ženama su među najznačajnijim. Specijalna izjaviteljka UN za nasilje nad ženama u Akademskom vijeću za sistem Ujedinjenih nacija kao uzroke i posljedice, između ostalog, napominje sljedeće:

„Koncept rodno zasnovanog ubijanja žena i djevojčica povezan je sa postojanjem sistema strukturalne diskriminacije žena.

- » Međutim, da bi se ta praksa okončala, potrebno je usvojiti holistički pristup, uključujući pravne, administrativne, političke i druge mjere za rješavanje društvenih, političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih faktora koji održavaju diskriminaciju i nasilje.
- » Ovaj pristup, takođe, uključuje sljedeće radnje:
  - › Promovisanje društvene transformacije, uključujući iskorjenjivanje štetnih stereotipa;
  - › Razvoj informacionih sistema i kvalitetnih podataka o rodno motivisanim ubistvima;
  - › Obezbijediti adekvatnu primjenu preventivnih mjera policije i pravosuđa, kao što su izricanje mjera zabrane i zaštite, i adekvatnih krivičnih sankcija;
  - › Obezbijediti adekvatno pružanje usluga ženama žrtvama nasilja^[13]“.

[13] Statement by Dr. Dubravka Šimonović, UN Special Rapporteur on Violence against Women, its causes and consequences, in Academic Council on the United Nations System (ACUNS), Vienna Liaison Office, *Femicide, Volume V – A Global Issue that Demands Action*, 2016, p. 6. (Izjava dr Dubravke Šimonović, specijalne izjaviteljke UN, o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posljedicama u Akademskom vijeću sistema Ujedinjenih nacija (ACUNS), Kancelarija za vezu u Beču, *Femicide, Volume V – A Global Issue that Demands Action*, 2016, str. 6.)

Dalje, prema okviru koji su pripremili UNODC i UN Women, rodno zasnovano ubijanje žena i djevojčica (femicid/feminicid) uključuje sljedeće karakteristike: (i) ubistvo žene od strane druge osobe (objektivni kriterijum), (ii) namjera učinioca da ubije ili da teško povrijedi žrtvu (subjektivni kriterijum), (iii) protivpravnost krivičnog djela - (pravni kriterijum) i (iv) rodna motivacija ubistva^[14]. Osim toga, prema odgovarajućem okviru, „... rodno motivisani faktori su oni koji posebno identifikuju rodno povezana ubistva žena i djevojčica. Uopšteno, to se odnosi na ubistva počinjena na osnovu 'rodnih faktora' kao što su ideologija prava muškaraca i privilegije nad ženama, društvene norme koje se odnose na muškost i potrebe za afirmacijom muške kontrole ili moći nametanjem rodno određenih uloga, ili sprečavanjem, odvrćanjem ili kažnjavanjem onoga što se smatra neprihvatljivim ženskim ponašanjem^[15]“. Prema istom izvještaju, u principu specifičan odnos ili profil učinioca ne definiše uvijek rodno zasnovano ubistvo, već činjenica da je jedan ili više rodno zasnovanih motiva direktno ili indirektno pokrenuo ubistvo žene ili djevojčice^[16].

Imajući u vidu potencijalne preventivne mjere, Caren D. Stout je sprovedla studiju o femicidu u intimnim partnerskim odnosima i njegovoj povezanosti sa stopom usluga koje se pružaju žrtvama i postojanjem zakonodavstva u vezi sa nasiljem u porodici u Sjedinjenim Državama. Rezultati studije, između ostalog, pokazuju da (i) države koje su nudile veći broj usluga kao što su skloništa za žene žrtve nasilja ili službe za krizne situacije poput silovanja imaju nižu stopu femicida u intimnim partnerskim odnosima i da su (ii) države koje su imale pojedinačne zakone o nasilju u porodici imale manji procenat ubijenih žena u poređenju sa brojem ubijenih žena u državama koje nisu imale takve zakone^[17]. Stoga, prema empirijskim dokazima koje je pružila Caren D. Stout, (i) postoji „loša povezanost između službi za krizne situacije poput silovanja, usluga poput pružanja skloništa u državi i stope femicida u intimnim partnerskim odnosima u državi, kao i (ii) države koje su donijele zakone koji pojednostavljuju građanske procedure imale su manje ubijenih žena u prosjeku. ... države koje su donijele druge oblike zakona o nasilju u porodici (finansiranje skloništa, privremeno oslobađanje od zabrane, hapšenje bez naloga na osnovu osnovane sumnje i obavezno izvještavanje i prikupljanje podataka o porodičnom nasilju) imaju manji prosječan broj žena koje su ubili muški partneri nego države koje nisu imale takve zakone...^[18]“.

[14] UNODC, UN Women, vidjeti iznad 5, str. 7.

[15] *Ibid.*, str. 7.

[16] *Ibid.*, str. 7.

[17] Radford, Russell, vidjeti iznad 1, str. 136, 138.

[18] Radford, Russell, vidjeti iznad 1, str. 138, 139.

S druge strane, sa sociološke tačke gledišta, od objavljivanja osnovne antologije Radforda i Russela, te članka koji je napisala Caren D. Stout 1992. godine istraživači su koristili pet pristupa u proučavanju femicida:^[19]

- 1) Feministički pristup, odnosno pristup u kojem se patrijarhalna dominacija suočava istovremeno sa istraživanjem ubistva žena. Osnova tog pristupa je patrijarhat kao pojam, društvo kojim dominiraju muškarci, koje je represivno i smrtonosno za žene, odnosno „*osnovni temelj patrijarhata je moć; nejednako raspoređena između muškaraca i žena, nasilje je oruđe koje muškarci koriste da bi žene držali pod svojom kontrolom.*“ Zbog nedostatka dostupnih podataka, između ostalog, teško je sagledati mizoginističku motivaciju, odnosno ubistvo žene zato što je žena, što se, prema literaturi, smatra slabostima feminističkog pristupa;
- 2) Sociološki pristup, odnosno pristup u kojem se istražuju situacije i konteksti koji oblikuju djela nasilnih počinaca. Osnova takvog pristupa jeste činjenica da se ubistvo žena i muškaraca dešava u različitim okolnostima od različitih učinilaca, odnosno „*činjenica da visok procenat žena bude ubijen od njihovih intimnih partnera ili u porodičnom okruženju, dok visoka stopa ubijenih muškaraca u neintimnom ili okruženju koje nije porodično čini femicid sam po sebi društvenim fenomenom*“;
- 3) Kriminološki pristup u kojem skup autora pojam femicida široko primjenjuje kako bi označili ubistvo žene, dok druga grupa koristi termin „*ubistvo intimnog partnera*“ kao poseban podskup proučavanja ubistava. U ovom pristupu istraživači proučavaju pojedinosti slučajeva, uključujući starosnu dob, rasu i stepen rodne ravnopravnosti, te se, takođe, usredsređuju na odnos žrtve s učiniocem;
- 4) Pristup ljudskim pravima, odnosno u kojem su femicid opisali Akademsko vijeće sistema Ujedinjenih nacija (ACUNS) i druge organizacije kao širok fenomen koji uključuje „*ubistvo, kao i mučenje, ubistvo iz časti, ubistvo zbog miraza, čedomorstvo i prenatalnu selekciju zasnovanu na polu, sakaćenje genitalija i trgovinu ljudima*“ i

---

[19] Consuelo Corradi, Chaime Marcuello-Servos, Santiago Boira, Shalva Weil, *Theories of femicide and their significance for social research - Teorije femicida i njihov značaj za društvena istraživanja*, Sage Publications, Vol. 64, 2016, str. 979.

- 5) Dekolonijalni pristup, odnosno pristup u kojem se femicid ispituje u kontekstu kolonijalne dominacije, utemeljen na ideji da diskurs „*kolonijalne dominacije Zapada pretvara neke prakse, poput 'ubistava iz časti', u simbol otpora kolonizatorima*“^[20].

Nakon što su detaljno objasnili postojeće pristupe istraživanju femicida, autori su predložili da se izvede multidisciplinarni pristup u objašnjavanju femicida, budući da se radi o složenom društvenom fenomenu.^[21] Ipak, koja god se definicija femicida koristila, postojanje tog fenomena više ne može da se negira, budući da je bezbroj puta dokazan globalnim statistikama i da je sada nepobitna istina. S tim u vezi, prema UNODC-u i globalnom istraživanju UN Women o rodno povezanim ubistvima žena i djevojčica 2022. godine, objavljeno je, između ostalog, da je (i) 89.000 žena i djevojčica namjerno ubijeno širom svijeta 2022. godine od čega su (ii) 48.800 žena i djevojčica ubili članovi njihovih porodica ili intimni partneri; (iii) većina ubistava žena i djevojčica je bila rodno motivisana i (iv) svakog dana, u prosjeku, više od 133 žene ili djevojčice ubije neko iz njihove porodice.^[22] U predgovoru istraživanja navodi se da „*sa dubokom zabrinutošću i bijesom izvijestavamo da je broj namjerno ubijenih žena i djevojčica u 2022. godini - gotovo 89.000 - najviši godišnji broj zabilježen u proteklih 20 godina*“^[23].

U izvještaju UNODC-a i UN Women takođe se ističe da, „*iako je većina ubistava širom svijeta počinjena protiv muškaraca i dječaka (80% u 2022. godini), žene i djevojčice su neproporcionalno pogođene nasiljem u porodici koje završi smrtnim ishodom: žene i djevojčice predstavljaju otprilike 53% svih žrtava ubistava u njihovom domu i 66% svih žrtava ubistava intimnih partnera*“^[24]. Prema predloženim statistikama, za žene i djevojčice najopasnije mjesto je njihov sopstveni dom.^[25] Broj rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica može da bude čak i veći od

[20] *Ibid.*, str. 979-982.

[21] *Ibid.*, str. 988.

[22] UNODC, UN Women, *Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide), Global estimates of female intimate partner/family-related homicides in 2022 – Rodno zasnovana ubistva žena i djevojčica (femicid/feminicid) - Globalne procjene ubistava ženskih intimnih partnera/porodičnih ubistava u 2022*, str. 3, dostupno na: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/gender-related-killings-of-women-and-girls-femicide-feminicide-global-estimates-2022-en.pdf>.

[23] *Ibid.*, str. 1.

[24] *Ibid.*, str. 3.

[25] *Ibid.*, str. 6.

prikazanih, budući da za četiri od deset ubistava žena širom svijeta ne postoje podaci koji bi ta ubistva klasifikovali kao femicide.^[26]

Republika Kosovo ne predstavlja izuzetak od tog fenomena, što je i navedeno u Nacionalnoj strategiji za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022 – 2026. (u daljem tekstu: Nacionalna strategija). Prema dostupnim podacima, iako nisu potpuno pouzdani zbog razloga koji će biti objašnjeni u nastavku, u periodu 2018-2022. godine izgledno je da se dogodilo dvadeset femicida i četiri pokušaja femicida na Kosovu. U gotovo svim tim slučajevima žene su ubili njihovi muževi. Ženu i njenu maloljetnu kćerku su ubili muž/otac iz automatske puške. Trudnicu u visokom stepenu trudnoće muž je ubio u bašti ispred bolnice dok je molila za svoj i život svog nerođenog djeteta. Učiteljicu je ubio njen muž sjekirrom dok je spavala. Osamnaestogodišnju ženu je ubio njen 30-godišnji partner uz pomoć prijatelja, nakon što ju je dva dana mučio, silovao i tukao. Navedeni slučajevi odražavaju samo nekoliko primjera rodno zasnovanih ubistava koja su se nedavno dogodila u Republici Kosovo. Ti slučajevi su izazvali negodovanje javnosti, veliki bijes na području Republike i nekoliko protesta tokom godina.

Dalje, kao i u svim zemljama širom svijeta, rodna neravnopravnost, diskriminacija, rodno zasnovano nasilje i nasilje nad ženama su široko rasprostranjeni i u kosovskom društvu. Prema „*Survey on Well-being and Safety of Women in Kosovo*“ (istraživanje o dobrobiti i bezbjednosti žena na Kosovu) koje je sproveo OSCE, (i) 54% žena na Kosovu izjavile su da su doživjele psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od partnera od svoje petnaeste godine, a (ii) 29% navodi da su doživjele seksualno uznemiravanje^[27]. Nažalost, „*gotovo polovina ispitanih žena (48%) smatra da je nasilje u porodici privatna stvar koju treba zadržati u porodici*“^[28].

Iako preciznost dostupnih statističkih podataka ostavlja značajan prostor za poboljšanje, kao što će biti detaljnije objašnjeno u nastavku, podaci dostupni od 2018. do 2022. godine pokazuju kontinuirano povećanje broja slučajeva nasilja u porodici. S druge strane, dok femicid kao takav nije kvalifikovan kao krivično djelo u kosovskom zakonodavstvu, Krivični zakonik pruža mehanizam putem kojeg ubistvo i/ili pokušaj ubistva može da se kvalifikuje kao krivično djelo rodno zasnovanog ubistva. Ipak, dok dostupna sudska praksa pokazuje da su sudovi

[26] *Ibid.*, str. 7.

[27] Organization for Security and Cooperation in Europe Mission in Kosovo, *Survey on Well-being and Safety of Women in Kosovo - Istraživanje o dobrobiti i bezbjednosti žena na Kosovu*, 2019, str. 8, dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/439781.pdf>.

[28] *Ibid.*, str. 9.

završavali postupke u razumnom roku i da su kazne za učinioce značajne, nijedna od redovnih sudskih presuda nije kvalifikovala određena ubistva i/ili pokušaje ubistva kao krivična djela rodno zasnovanog ubistva uprkos činjenici da okolnosti slučajeve jasno potpadaju pod opšteprihvaćene definicije femicida.

Da bi se razradili već navedeni trendovi i/ili izazovi, izvještaj ćemo nastaviti detaljnim pregledom pravnog okvira u Republici Kosovo, uključujući (i) međunarodne instrumente koji se direktno primjenjuju, (ii) domaći pravni okvir i (iii) pravni okvir koji se posebno odnosi na nasilje nad ženama i nasilje u porodici. Zatim, izvještaj će se fokusirati na (i) dostupnu statistiku i prikupljene podatke u slučajevima nasilja u porodici i (ii) statistiku i prikupljene podatke u slučajevima femicida i/ili pokušaja femicida. Nakon toga izvještaj će predstaviti četiri studije slučaja koje se odnose na jedine dostupne pravosnažne i izvršne sudske presude u ovom kontekstu, a završiće se iznošenjem nekoliko zapažanja i odgovarajućih preporuka.^[29]

---

[29] Studije slučaja koje su odabrane za analizu u ovom izvještaju su samo one koje se odnose na pravosnažne i izvršne sudske presude i na ubistvo žena od učinilaca, te čije okolnosti potpadaju pod opšteprihvaćene definicije femicida. To što je presuda konačna znači da su protekli rokovi za podnošenje žalbi, uključujući i žalbu Ustavnom sudu. Sigurno postoji određeni broj predmeta o kojima se trenutno sudi na Osnovnom sudu, ili o kojim se vodi žalbeni postupak, uključujući i jedan pred Ustavnim sudom. S obzirom na to da nisu završeni, ti predmeti nisu obuhvaćeni ovom analizom.

» II. PRAVNI OKVIR REPUBLIKE KOSOVO

1. Međunarodna dokumenta direktno primjenljiva na Kosovu

Za početak, u Republici Kosovo se direktno primjenjuje devet međunarodnih instrumenata koji imaju prioritet u odnosu na domaće zakone i druge akte u slučaju sukoba. Prema članu 22 Ustava [Direktna primjena međunarodnih sporazuma i instrumenata], ljudska prava i osnovne slobode zagarantovani ovim instrumentima zagarantovani su Ustavom. Oni obuhvataju:

- i) Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima,
- ii) Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njene protokole,
- iii) Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i njegove protokole,
- iv) Okvirnu konvenciju Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina,
- v) Konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije,
- vi) Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena,
- vii) Konvenciju o pravima djeteta,
- viii) Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, nehumanih ili ponižavajućih postupaka ili kazni i
- ix) Konvenciju Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.^[30]

Pored toga, treba napomenuti da, a što je relevantno za ovaj izveštaj, prema Ustavu Republike Kosovo, (i) ljudska prava i osnovne slobode čine osnov pravnog poretka u Republici Kosovo, (ii) Republika Kosovo obezbjeđuje rodnu ravnopravnost kao osnovnu vrijednost za demokratski razvoj društva, pružajući jednake mogućnosti i muškarcima i ženama, (iii) svi su jednaki pred zakonom i (iv) niko ne smije da bude diskriminisan na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze sa bilo kojom zajednicom, imovine, ekonomskog i socijalnog stanja, seksualne orijentacije, rođenja, invaliditeta ili druge lične situacije^[31]. Dalje, članom 53

[30] Ustav Republike Kosovo, član 22 [Direktna primjena međunarodnih sporazuma i instrumenata], i Amandman broj 26 dostupni na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>.

[31] Ustav Republike Kosovo, član 7 [Vrijednosti] i član 21 [Opšta načela].

Ustava Republike Kosovo [Tumačenje odredbi o ljudskim pravima] propisano je da su sve javne institucije dužne da tumače ljudska prava i osnovne slobode zajemčene Ustavom na temelju sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP).

Osim Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), koja se direktno primjenjuje na Kosovu od usvajanja Amandmana broj 26 Ustava 25. septembra 2020. godine, svi ostali međunarodni instrumenti navedeni u članu 22 Ustava [Direktna primjena međunarodnih sporazuma i instrumenata] direktno se primjenjuju od 2001. godine, kada je usvojen i primijenjen Ustavni okvir za privremeno samoupravljanje na Kosovu.^[32]

Međutim, budući da Kosovo još nije član Savjeta Evrope i da stoga nije potpisnik navedenih međunarodnih instrumenata (većina njih se direktno primjenjuje više od dva desetljeća), Kosovo ne koristi direktne mehanizme za praćenje koji su povezani s navedenim međunarodnim instrumentima. Zato Kosovo, na primjer, ne prima i ne podnosi redovne izvještaje, kao što to rade druge države potpisnice, Odboru za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW).

Ipak, u vezi sa Istanbulskom konvencijom, Sekretarijat GREVIO-a je 2022. godine objavio „*Assessment of the alignment of Kosovo's laws, policies and other measures with the standards of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)*”^[33] - Procjena usklađenosti zakona, politika i drugih mjera Republike Kosovo sa standardima Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija). Ta procjena je objavljena u sklopu projekta „*Jačanje borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - faza III*“ (u daljem tekstu: GREVIO - Izvještaj o procjeni). Iako se navodi da su za mišljenja

[32] Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo, Chapter 3 (Human Rights) - Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu – Glava 3 – Ljudska prava, dostupno na: http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/FrameworkPocket_ENG_Dec2002.pdf.

[33] Virginia GilPortoles, Eileen Skinnider, Valentine Josenhans, *Assessment of the alignment of Kosovo's laws, policies and other measures with the standards of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) - Procjena usklađenosti kosovskih zakona, politika i drugih mjera sa standardima Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici 2022*, dostupno na: <https://rm.coe.int/kosovo-assessment-report-istanbul-convention-eng/1680a9203e>.

izražena u tom izvještaju odgovorni autori i da ona ne odražavaju nužno zvaničnu politiku Savjeta Evrope, Izvještaj primjenjuje metodologiju GREVIO-a, zasnovanu na informacijama dobijenim od javnih vlasti i civilnog društva u Republici Kosovo. Dakle, radi se o vrlo važnom informativnom dokumentu kojim se procjenjuje primjena Istanbulske konvencije^[34].

U Izveštaju GREVIO-a o procjeni primjene konstatovano je, između ostalog, da postoje pozitivni pomaci i da je Kosovo „*uložilo pohvalne napore da osmisli sveobuhvatne zakone i politike za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici*“^[35]. Ipak, prema tom izvještaju, Kosovo treba da preduzme dalje korake kako bi uskladilo svoje domaće pravo sa Istanbulskom konvencijom. Da bi se ilustrovaio položaj zakonodavstva Kosova koji je relevantan za ovaj izvještaj, u Izvještaju GREVIO-a navedene su neke preporuke: (i) vlasti bi trebale da nastave da ulažu napore kako bi uskladile sve zakonske i političke definicije nasilja nad ženama i nasilja u porodici sa onim navedenim u Istanbulskoj konvenciji i da obezbijede da se one djelotvorno primjenjuju, (ii) vlasti treba da nastave da ulažu napore usmjerene prema implementaciji sveobuhvatnih i koordinisanih zakona, politika i mehanizama radi postizanja rodne ravnopravnosti, te da istovremeno preduzmu daljnje mjere radi otklanjanja postojećih nedostataka u pristupu žena njihovim socijalno-ekonomskim pravima poput prava na imovinu, nasljedstvo i alimentaciju i da pratenj njihov napredak, (iii) vlasti bi trebalo da pojačaju svoje napore radi integracije rodno osjetljivog odgovora na nasilje nad ženama u sve relevantne politike putem razvoja i provođenja odgovarajućih smjernica za javne institucije, (iv) vlasti bi trebalo da potpuno institucionaliziraju Kancelariju Nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici tako što bi mu dodijelile ljudske i finansijske resurse potrebne za njegov rad, (v) vlasti treba da prošire obim podataka koje prikupljaju agencije za provođenje zakona i pravosuđe kako bi obuhvatili sve oblike nasilja nad ženama i obezbijedili da podaci budu razvrstani prema polu, starosnoj dobi i odnosu između žrtve i učinioca, (vi) treba da prošire obim podataka koje prikupljaju socijalne službe i skloništa kako bi se obezbijedilo da se bave svim oblicima nasilja prema Istanbulskoj konvenciji, koji su razvrstani prema polu, starosnoj dobi i odnosu žrtva-učinitelac, kao i drugim relevantnim kategorijama poput invalidnosti, (vii) treba da provode redovna istraživanja o rasprostranjenosti svih oblika nasilja nad ženama obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom, (viii) treba da pojačaju istraživanja o manifestacijama nasilja nad ženama koje još nisu istražene i da nastave da procjenjuju postojeće zakonodavstvo i njegovu primjenu, (ix) da podstiču mjere čiji je cilj iskorjenjivanje

---

[34] *Ibid.*, str. 7.

[35] *Ibid.*

stereotipa, predrasuda i svih praksa zasnovanih na ideji o inferiornosti žena u odnosu na muškarce, koje doprinose opravdavanju i održavanju nasilja nad ženama, (x) treba da diverzifikuju i da pojačaju napore čiji je cilj podizanje svijesti kako bi se riješili svi oblici nasilja obuhvaćeni Istanbulskom konvencijom, (xi) treba da uvedu nastavne materijale o ravnopravnosti žena i muškaraca, o svim oblicima rodno zasnovanog nasilja nad ženama i djevojčicama, nestereotipnim rodnim ulogama, međusobnom poštovanju itd., kao i da obezbijede systemske i obavezne obuke o prevenciji, otkrivanju i procesuiranju svih oblika nasilja nad ženama, (xii) treba da povećaju broj skloništa i da obezbijede stalna sredstva koja će biti dovoljna, (xiii) da otklone sve prepreke pri korištenju dostupnih građanskih prava koja služe da se pozovu javni organi na odgovornost zbog nepoštivanja obaveze da se brzo spriječi, istraži i kazni nasilje, da se zaštite žrtve i da se pruže odgovarajuće informacije žrtvama, (xiv) da olakšaju i da zajemče žrtvama svih vrsta nasilja nad ženama da dobiju naknadu štete, (xv) da preduzmu mjere za efikasniju istragu, krivično gonjenje i procesuiranje svih djela psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja, (xvi) da povećaju kapacitet i znanje svih službenika koji sprovode zakon o „snažnom“ slučaju i (xvii) da obezbijede da žrtve svih oblika nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom imaju *de iure* i *de facto* pristup pravnoj pomoći u ranoj fazi postupka.^[36]

Kao što je prikazano u navedenim preporukama od kojih je većina, prema Izvještaju GREVIO-a o procjeni, klasifikovana kao hitna, Kosovo mora da pojača napore radi potpunog usklađivanja domaćeg prava sa Istanbulskom konvencijom i drugim međunarodnim instrumentima koji se direktno primjenjuju na Kosovo. Ipak, kao što će biti razrađeno u nastavku, iako postoji prostor da se poboljša kvalitet zakonodavstva, primarni izazov ostaje da se provedu postojeći pravni okvir i međunarodni standardi koji se primjenjuju.

2. Domaći pravni okvir

Kao i u mnogim zemljama širom svijeta, i u Republici Kosovo je, takođe, prisutno nasilje u obitelji, rodno zasnovano nasilje i femicid, zločini koji nisu uvijek pravilno istraženi i kažnjeni, a u nekim slučajevima oni predstavljaju zločine koji su mogli da budu spriječeni da su nadležni državni organi postupili ažurno i savjesno.

[36] *Ibid.*, str. 88-100.

U nedavnoj presudi Ustavnog suda broj KI129/21 je primijećen ovaj fenomen, te je navedeno, između ostalog, da nadležne državne vlasti, prije svega Državno tužilaštvo i policija, nisu preduzele potrebne radnje kako bi spriječile smrt majke podnosioca predstavke.^[37]

Termin „femicid“ se ne koristi u zakonodavstvu Republike Kosovo, odnosno ne koristi se kao samostalan ili odvojen zločin. Međutim, od usvajanja novog Krivičnog zakonika 2019. godine, odnosno Zakonika broj 06/L-074 Krivičnog zakonika Republike Kosovo^[38] (u daljem tekstu: Krivični zakonik iz 2019. godine), (i) ubistvo se kvalifikuje kao teško ubistvo ukoliko se, između ostalog, utvrdi da je rodno zasnovano, dok je za krivično djelo teške tjelesne povrede predviđena strožija kazna ukoliko se utvrdi da je krivično djelo rodno zasnovano i (ii) *nasilje u porodici* je, takođe, predviđeno kao poseban i samostalan zločin. To predstavlja novinu u odnosu na prethodni Krivični zakonik broj 04/L-082 (u daljem tekstu: Krivični zakonik iz 2012. godine)^[39], koji nije predviđao pol i/ili rodni identitet kao jedan od osnova na temelju kojeg bi ubistvo moglo da se kvalifikuje kao teško i koji nije predviđao nasilje u porodici kao samostalno i/ili zasebno krivično djelo.

Imajući u vidu navedeno, u situaciji kada se „femicid“ kao samostalan termin ne koristi posebno u važećem zakonodavstvu, pravni okvir na Kosovu, koji je suštinski primjenjiv u slučajevima koji spadaju u kategoriju uopšteno prihvaćene definicije femicida, rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, uključuje, ali ne ograničava se, sljedeće:

- i) Krivični zakonik Republike Kosovo broj 06/L-074^[40],
- ii) Zakon broj 08/L-188 o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika broj 06/L-074 Republike Kosovo^[41],

[37] Slučaj broj KI129/21, podnosilac predstavke V.S., Presuda Ustavnog suda od 7. marta 2023, dostupan na: <https://gjk-ks.org/en/decision/leresim-i-kushtetetshmerise-se-veprimeve-dhe-mosveprimeve-te-gjykates-themelore-ne-gjilan-prokurorise-themelore-ne-gjilan-stacionit-poligor-ne-gracanice-dhe-prokurorise-themelore-n/>.

[38] Krivični zakonik Republike Kosovo broj 06/L-074 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 2/2019), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=435>.

[39] Krivični zakonik Republike Kosovo broj 04/L-082 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 19/2012), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=147>.

[40] Krivični zakonik Republike Kosovo broj 06/L-074, vidjeti iznad 38.

[41] Zakon broj 08/L-188 o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika broj 06/L-074 Republike

- iii) Zakonik o krivičnom postupku broj 08/L-032 ^[42],
- iv) Zakon broj 08/L-187 o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku broj 08/L-032, ^[43]
- v) Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (stavljen van snage u oktobru 2023. godine usvajanjem novog zakona), broj 03/L-182 ^[44],
- vi) Zakon o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja broj 08/L-185 ^[45],
- vii) Zakon o elektronskom nadzoru lica čije je kretanje ograničeno odlukom suda broj 05/L-003 ^[46],
- viii) Zakon o ravnopravnosti polova broj 05/L-020 ^[47],
- ix) Zakon o zaštiti od diskriminacije broj 05/L-021 ^[48],
- x) Zakon o naknadi štete žrtvama zločina (stavljen van snage u novembru 2022. godine usvajanjem novog zakona) broj 05/L-036 ^[49],
- xi) Zakon o naknadi štete žrtvama zločina broj 08/L-109 ^[50],

---

Kosovo („Službeni list Republike Kosovo“ broj 23/2023), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=551>.

- [42] Zakonik o krivičnom postupku broj 08/L-032 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 24/2022), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=507>.
- [43] Zakon broj 08/L-187 o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku broj 08/L-032 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 23/2023), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=551>.
- [44] Zakon o zaštiti od nasilja u porodici broj 03/L-182 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 76/2010), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=82>.
- [45] Zakon o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja broj 08/L-185 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 22/2023), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=550>.
- [46] Zakon o elektronskom nadzoru lica čije je kretanje ograničeno odlukom suda broj 05/L-003 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 12/2015), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=295>.
- [47] Zakon o ravnopravnosti polova broj 05/L-020 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 16/2015), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=299>.
- [48] Zakon o zaštiti od diskriminacije broj 05/L-021 („Službeni list Republike Kosovo“ broj 16/2015), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=299>.
- [49] Zakon o naknadi štete žrtvama zločina, br.05/L-036 (Službeni list Republike Kosovo br. 17/2015), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=300>.
- [50] Zakon o naknadi štete žrtvama zločina, br.08/L-109 (Službeni list Republike Kosovo br. 33/2022), dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/OfficialGazetteDetail.aspx?GZID=516>.

- xii) Kancelarija za standardne operativne procedure za zaštitu i pomoć žrtvama pri Tužilaštvu^[51],
- xiii) Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu (Agencija za ravnopravnost polova)^[52] i
- xiv) Državni protokol za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja na Kosovu^[53].

U vezi s navedenim, treba imati u vidu da je Zakon broj 05/L-036 o naknadi štete žrtvama zločina (u daljem tekstu: Zakon o naknadi štete žrtvama iz 2015. godine) zamijenjen Zakonom broj 08/L-109 o nadoknadi štete žrtvama zločina 2. novembra 2022. (u daljem tekstu: Zakon o naknadi štete žrtvama iz 2022. godine).

Još važnije je da je krajem 2023. godine došlo do značajnih promjena u važećim zakonima koji su relevantni za slučajeve femicida i/ili pokušaje femicida. Prvo, u oktobru 2023. godine Zakon o zaštiti od nasilja u porodici broj 03/L-182 zamijenjen je novim zakonom u tom pogledu, odnosno Zakonom o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja prema ženama i rodno zasnovanog nasilja broj 08/L-185. S druge strane, u novembru 2023. godine desile su se dvije važne izmjene koje se odnose na krivični zakonik i zakonik o krivičnom postupku, odnosno (i) Zakon broj 08/L-188 o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika broj 06/L-074 Republike Kosovo (u daljnjem tekstu: Krivični zakonik iz 2023. godine), i (ii) Zakonik broj 08/L-187 o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku broj 08/L-032 (u daljnjem tekstu: Krivični postupak iz 2023. godine), koje je usvojila Skupština Kosova. Obje izmjene koje se odnose na zakonodavstvo o krivičnom pravu relevantne su s obzirom na značajne napretke u području nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja.

Konkretnije, Krivični zakonik iz 2019.^[54] je, između ostalog, izmijenjen kako bi pružio novu i proširio postojeću definiciju krivičnih djela, uključujući i oblast

[51] Standardne operativne procedure Ureda za zaštitu i pomoć žrtvama, koje je izdao državni tužilac 2013. godine, dostupne na: [ZMNV_28022014.pdf](https://www.zmnv.gov.net/28022014.pdf) (prokuroria-rks.org).

[52] Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu, izdate od strane Agencije za rodnu ravnopravnost, Kancelarija premijera Kosova, 2013. godine, dostupna na: [Agjencia Për Barazi Gjinore](https://www.rks.gov.net/Agjencia-Për-Barazi-Gjinore) (rks.gov.net).

[53] Državni protokol za tretiranje slučajeva seksualnog nasilja na Kosovu, koji je izdala Vlada Kosova 2022. godine, dostupan na: <https://md.rks.gov.net/desk/inc/media/8C3ACF03-4387-453D-942A-AC5B38B00838.pdf>.

[54] Zakon br. 08/L-188 o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika br. 06/L-074 Republike Kosovo, vidjeti iznad 41.

nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja, i (ii) kako bi predvidio strožije kazne. U nastavku najznačajnije izmjene mogu da se sažmu u šest kategorija:

Prvo, novi zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona iz 2019. godine dopunjava kazne predviđene članom 59 (Dopunske kazne) navedenog Krivičnog zakonika za krivična djela silovanje i/ili nasilje u porodici, uključujući (i) zabranu kupovine na aukcijama za prodaju javne imovine ili licenci koje je izdao javni autoritet u bilo kojoj službi, u periodu od tri do deset godina, i (ii) zabranu prijavljivanja kao strateškog investitora i bilo koji drugi oblik koristi od privilegija datih važećim zakonodavstvom od tri do deset godina.

Drugo, član 60 (Oduzimanje prava na izbor na javnu funkciju) Krivičnog zakonika iz 2019. godine je, takođe, posebno izmijenjen, proširujući kaznu za oduzimanje prava na izbor na javnu funkciju u slučajevima kada je osoba proglašena krivom za krivično djelo silovanje i/ili nasilje u porodici, odnosno omogućavajući i sudovima da zabrane pravo kandidovanja na bilo koju javnu funkciju u periodu od tri do deset godina osobi koja je proglašena krivom za krivično djelo silovanje i/ili nasilje u porodici.

Treće, novi zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona iz 2019. godine proširuje obim člana 62 (Zabrana obavljanja dužnosti u javnoj upravi ili javnoj službi), dajući ovlašćenje sudovima da zabrane (i) zapošljavanje u javnom sektoru na svim nivoima licu koje je proglašeno krivim za krivično djelo silovanje u periodu od jedne do pet godina, te (ii) pravo upravljanja motornim vozilom u bilo kojoj kategoriji licu koje je proglašeno krivim za krivično djelo silovanje u vrijeme kada se bavilo profesijom vozača.

Četvrto, član 183 (Seksualno uznemiravanje) Krivičnog zakonika iz 2019. godine je dopunjen i proširen u dva osnovna aspekta. Povećava kaznu (i) od šest mjeseci do tri godine na jednu do pet godina zatvora u slučajevima kada krivično djelo seksualno uznemiravanje počinilac koji je nastavnik, vjerski lider, zdravstveni radnik, lice kome je osoba povjerena na vaspitanje ili staranje, i (ii) od jedne do pet godina na pet do deset godina zatvora kada je navedeno krivično djelo počinjeno oružjem, opasnim oruđem ili drugim predmetom koji može da uzrokuje teške posljedice, tjelesne povrede ili ozbiljno oštećenje mentalnog ili fizičkog zdravlja. Što je još važnije, izmjene izričito predviđaju da će se svako lice koje seksualno uznemirava lice mlađe od deset godina ili ranjivo lice mlađe od petnaest godina kazniti kaznom zatvora od tri do osam godina i da će učiniocu takvog krivičnog djela protiv djeteta sud zabraniti da obavlja profesije ili djelatnosti u vezi sa radom sa djecom.

Peto, novi zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2019. godine predviđa novo krivično djelo testiranje nevinosti, kriminalizirajući (i) navođenje drugog lica da izvrši pregled radi testiranja nevinosti, za šta je propisana novčana kazna i kazna zatvora do jedne godine, i (ii) obavljanje medicinskog pregleda radi testiranja nevinosti za šta je propisana novčana kazna i kazna zatvora od jedne do tri godine, uključujući odgovarajuće otežavajuće okolnosti i kriminalizirajući i sam pokušaj da se izvrši to krivično djelo.

Konačno, novi zakon o izmjenama Krivičnog zakonika iz 2019. godine predviđa krivično djelo nasilje nad ženama u javnom životu, predviđajući da će biti kažnjen novčanom kaznom i kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine svako ko namjerno vrši fizičko, psihičko, seksualno ili ekonomsko nasilje, u direktnom ili indirektnom obliku, prema ženama koje obavljaju javne funkcije, ili koje se kandiduju da obavljaju javne funkcije kako bi ih zastrašio, ili ih prisilio na postupke protiv njihove volje.

S druge strane, izmjenama Zakonika o krivičnom postupku iz 2022. godine, između ostalog, smanjeni su rokovi za istragu i okončanje glavnog pretresa za krivična djela silovanje i nasilje u porodici. Najznačajnije izmjene mogu da se sažmu u dvije kategorije, odnosno na (i) izmjene člana 157 (Rokovi istrage) Zakona o krivičnom postupku iz 2022. godine kojim se rok za istragu sada ograničava na jednu godinu, a izuzetno proširuje na još dodatnih šest mjeseci, i (ii) na izmjenu člana 310 (Vrijeme za završetak glavnog pretresa) Zakonika o krivičnom postupku iz 2022. godine kojom se predviđa da rok za završetak glavnog pretresa bude od šezdeset do devedeset dana, u zavisnosti od toga da li se održava pred sudijom pojedincem ili pred pretresnim vijećem.

Dalje, prije navedenih promjena u vezi sa Zakonom o prevenciji i zaštiti od porodičnog nasilja, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja i odgovarajućih izmjena Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku, u januaru 2022. godine Vlada Kosova je usvojila Nacionalnu strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026^[55] (Strategy on Protection from Domestic Violence and Violence against Women 2022-2026, issued by the Government). U toj strategiji, između ostalog, prepoznaje se da su nasilje u porodici i nasilje nad

---

[55] Strategy on Protection from Domestic Violence and Violence against Women 2022-2026, issued by the Government in 2022 - *Strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026*. koju je donijela Vlada 2022. godine, dostupna na: <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/08/ENG-Strategjia-Kombetare-per-Mbrojtje-nga-Dhuna-ne-Familje-dhe-Dhuna-ndaj-Grave-2022-2026.pdf>.

ženama među najrasprostranjenijim oblicima nasilja i kršenja ljudskih prava, te da je nasilje u porodici jedan od najozbiljnijih problema s kojima se kosovsko društvo suočava.

Takođe, nacionalna strategija, između ostalog, prepoznaje da je (i) „*nasilje nad ženama manifestacija istorijsko nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, što je dovelo do dominacije i diskriminacije žena od strane muškaraca i ometalo puni napredak žena, te da su (ii) žene i djevojčice često izložene nasilju kao što su nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje, silovanje, prisilni brak, trgovina ljudima, zločini počinjeni u ime tzv. časti, sakaćenje genitalnih organa. Ti slučajevi predstavljaju krivična djela i pretvaraju se u glavne prepreke u postizanju ravnopravnosti muškaraca i žena, da su (iii) žene i djevojčice izložene većem riziku od rodno zasnovanog nasilja od muškaraca i dječaka i da (iv) nasilje u porodici utiče na žene na nesrazmjern način*“.^[56]

Prema ovoj nacionalnoj strategiji, prioritet Vlade jeste borba protiv nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja putem sljedećih strateških ciljeva do 2026. godine, odnosno (i) preuzimanje odgovornosti da svi slučajevi nasilja u porodici i nasilja nad ženama imaju prioritet, (ii) obezbjeđivanje dovoljno ljudskih, finansijskih i infrastrukturnih resursa u borbi protiv takvog nasilja, (iii) obezbjeđenje pristupa integrisanim kvalitativnim uslugama, (iv) garantovanje pravde za žrtve i preživjele, (v) obezbjeđenje reintegracije i osnaživanje žrtava/preživjelih nasilja u porodici i nasilja nad ženama, (vi) kažnjavanje, resocijalizacija i rehabilitacija počilaca i (vi) povećanje svijesti društva protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama.^[57]

Osim toga, nacionalna strategija je, između ostalog, imala u vidu istraživanje koje je sproveo OSCE 2018. godine prema kojem je, kao što je već navedeno, (i) 57% žena bilo izloženo fizičkom, psihičkom i seksualnom nasilju od svoje petnaeste godine, a da (ii) 48% ispitanika i dalje smatra da je takvo nasilje privatna porodična stvar^[58]. Važno je napomenuti da nacionalna strategija ističe da studije koje je sproveo civilno društvo bilježe da je posljednjih godina povećana pažnja kada je u pitanju femicid u kontekstu nasilja u porodici na Kosovu.^[59]

[56] *Ibid.*, str. 4-5.

[57] *Ibid.*, str. 9.

[58] *Ibid.*, str. 6.

[59] *Ibid.*

3. Odgovarajući pravni okvir u odnosu na ubistva i/ili pokušaje ubistva

Glava XVI [Krivična djela protiv života i tijela] Krivičnog zakonika iz 2019. godine predviđa krivična djela protiv života i tijela osobe. Kad je riječ o ubistvu, inkriminisana su sljedeća krivična djela: (i) ubistvo, (ii) teško ubistvo, (iii) ubistvo izvršeno u stanju jake razdraženosti, (iv) ubistvo iz nehata i (v) ubistvo djeteta pri porođaju.

Za krivično djelo „ubistvo“ propisano je da „*ko liši drugoga života, kazniće se kaznom zatvora od najmanje pet godina*^[60]“, a za „teško ubistvo“ propisana je „*kazna zatvora od deset godina do doživotnog zatvora. Postoji nekoliko vrsta kvalifikovanog ili teškog ubistva, odnosno lišavanja života:*

1.1. lišavanje života djeteta,

1.2. lišavanja života bremenite žene,

1.3. lišavanje života člana porodice,

1.4. lišavanje drugog lica života na svirep i podmukao način,

1.5. lišavanja drugog lica života i namjerno ugrožavanje života jednog ili više drugih lica,

1.6. lišavanje života radi pribavljanja imovinske koristi,

1.7. lišavanje života radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela, ili sprečavanje tog lica da svjedoči, ili da na drugi način pruži informacije policiji ili u krivičnom postupku,

1.8. lišavanje života iz osvete ili drugih niskih pobuda, uključujući iz osvete zbog svjedočenja ili pružanja informacije na drugi način policiji ili u krivičnom postupku,

1.9. lišavanje života službenog lica pri vršenju službene dužnosti ili u vezi sa službenom dužnošću,

[60] Krivični zakon Republike Kosovo broj 06/L-074, vidjeti iznad 38, član 172 (Ubistvo).

1.10. **lišavanje lica** života zbog njegove nacionalnosti, jezika, vjerskog ubjedenja ili nepostojanja vjerskog ubjedenja, boje kože, **polu, rodnog identiteta**, seksualnog opredjeljenja, ili zbog naklonosti prema osobama koje imaju neku od prethodno navedenih zaštićenih osobina,

1.11. namjerno izvršenje dvaju ili više ubistava, osim djela iz čl. 174 i 176 ovog zakonika ili

1.12. lišavanje drugog lica života, a učinilac je ranije bio osuđen za ubistvo, osim djela iz čl. 174 i 176 ovog zakonika,

1.13. pripremne radnje za bilo koji podstav, iz stava 1 ovog člana, kažnjive su“.^[61]

S druge strane, „ubistvo počinjeno u stanju jake razdraženosti“ definiše se na sljedeći način: „Ko liši života drugog u stanju jake razdraženosti izazvane bez njegove krivice napadom, ponižavanjem ili teškim vrijeđanjem od strane ubijenog lica kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Za ubistvo iz nehata propisana je kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina“^[62], a za krivično djelo „ubistvo djeteta pri porođaju“ propisano je da „majka koja liši života svoje novorođenče za vrijeme ili neposredno poslije porođaja, dok kod nje traje poremećaj izazvan porođajem, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine“^[63]“.

Kao što je već navedeno, femicid nije termin koji se koristi u kosovskom zakonodavstvu za rodno motivisano ubistvo žene. Međutim, Krivični zakonik usvojen 2019. godine, između ostalog, predviđa krivično djelo „teško ubistvo“ za razliku od Krivičnog zakonika iz 2012. godine. Naime, član 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine u stavu 1 tačka 10 uključuje krivično djelo „teško ubistvo, odnosno lišavanje nekog lica života zbog pola ili rodnog identiteta“. Dakle, krivično djelo rodno zasnovano ubistvo je okvalifikovano kao teško ubistvo i za njega je propisana kazna zatvora od najmanje deset godina do doživotnog zatvora^[64]. Međutim, na osnovu definicije „rodno zasnovanog ubistva“ čini se da takvo ubistvo mogu da izvrše i muškarci i žene protiv muškaraca i žena. Ipak, iako formulacija navedenog člana predviđa mogućnost da žrtve mogu da budu i muškarci, jasno je da definicija obuhvata „rodno zasnovano ubistvo žena“ koje

[61] *Ibid.*, član 173 (Teško ubistvo).

[62] *Ibid.*, član 175 (Ubistvo iz nehata).

[63] *Ibid.*, član 176 (Ubistvo djeteta pri porođaju).

[64] *Ibid.*, član 173 (Teško ubistvo), stav 1 tačka 1.10.

predstavlja femicid prema opštepriznatim definicijama. Mora da se napomene da, iako su Krivični zakonik iz 2019. godine i odgovarajuće izmjene i dopune iz 2023. godine značajno proširili krivična djela i/ili odgovarajuće kazne, uključujući i oblast nasilja u porodici, ipak, nisu išli toliko daleko da uključe pojam „*femicid*“ u njihov sadržaj.

Kada je riječ o implementaciji navedenog zakonskog okvira, prema dostupnoj redovnoj sudskoj praksi, od donošenja Krivičnog zakonika 2019. godine, koji uključuje i rodno zasnovana ubistva, nije bilo potvrđenih osuđujućih presuda za krivično djelo rodno zasnovano ubistvo. Iako postoje četiri pravosnažne i izvršne presude kojima su učinioци proglašeni krivim za ubistvo svojih partnera, ta ubistva nisu kvalifikovana kao rodno zasnovana ubistva, koja sama po sebi predstavljaju teška ubistva, već kao teška ubistva za (i) „*lišavanje života člana porodice i/ili (ii) sa namjerom da se počine dva ili više ubistava*“. Čak i u slučajevima kada, prema dostupnim pravosnažnim sudskim presudama, može da se zaključi da je ubistvo žene bilo direktno ili indirektno rezultat, na primjer, osjećanja posesivnosti ili dominacije muškarca nad ženom, ili uvjerenja da žena ima određenu ulogu koju nije ispoštovala, ipak, prema odgovarajućim sudskim presudama, kako će to biti detaljnije razrađeno u nastavku, redovni sudovi su ta ubistva kvalifikovali samo kao „*teško ubistvo protiv člana porodice*“, isključujući rodno zasnovanu motivaciju u kvalifikaciji odgovarajućeg ubistva kao teškog.

4. Odgovarajući pravni okvir u odnosu na nasilje nad ženama/nasilje u porodici

Krivični zakonik iz 2019. godine predviđa, između ostalog, sljedeća krivična djela povezana sa nasiljem nad ženama: (i) napad, (ii) laka tjelesna povreda, (iii) teška tjelesna povreda, (iv) sakaćenje ženskih polnih organa, (v) prijetnja, (vi) uznemiravanje, (vii) seksualno uznemiravanje, (viii) učestvovanje u tuči, (ix) prisilna sterilizacija, (x) nezakoniti prekid trudnoće, (xi) silovanje, (xii) seksualni napad, (xiii) degradacija seksualnog integriteta, (xiv) prisilni brak i (xv) nasilje u porodici. Krivična djela (i) nasilje u porodici, (ii) seksualno uznemiravanje i (iii) sakaćenje ženskih polnih organa bila su uvrštena u Krivični zakonik iz 2019. godine, a izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2023. godine uvršteno je i krivično djelo dokazivanje djevičanstva.

Kada je u pitanju femicid, Krivični zakonik iz 2019. godine, između ostalog, predviđa da (i) kada krivično djelo nanošenje teških tjelesnih povreda kao ishod ima smrt drugog lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od pet do petnaest godina, te da (ii) kada je teška tjelesna povreda počinjena ranjivoj žrtvi, ili

je *rodno zasnovana*, na osnovu obima učinjene štete, učinilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina^[65]. Prema Krivičnom zakoniku, ranjiva žrtva je, između ostalog, trudna žena ili osoba koju odnos ili zavisnost od učinioca čini posebno ranjivom zbog stalne viktimizacije, uznemiravanja ili odmazde^[66].

Krivično djelo „*teška tjelesna povreda*“ podrazumijeva:

1. *Ko nanese tešku tjelesnu povredu drugom licu ili naruši zdravlje drugog lica do te mjere da takva radnja kao posljedicu može imati:*

1.1. *privremeno ili bitno umanjenje funkcije vitalnog dijela tijela drugog lica,*

1.2. *privremenu onesposobljenost, privremeno i bitno umanjenje, ili trajno umanjenje radne sposobnosti drugog lica, ili*

1.3. *privremeno i teško narušavanje zdravlja drugog lica, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.*

2. *Ko nanese tjelesnu povredu ili naruši zdravlje drugog lica do te mjere da izazove:*

2.1. *ugrožavanje života drugog lica,*

2.2. *trajnu onesposobljenost ili umanjenje funkcije vitalnog dijela tijela drugog lica,*

2.3. *trajnu onesposobljenost radne sposobnosti drugog lica za bilo koju vrstu rada,*

2.4. *trajnu unakaženost drugog lica ili*

2.5. *trajno i ozbiljno narušavanje zdravlja drugog lica kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina.*

3. *Kad je krivično djelo iz stava 1 ili 2 ovog člana izvršeno oružjem, opasnim oruđem ili nekim drugim predmetom kojim može da se nanese teška tjelesna povreda ili pogorša zdravlje, izvršilac će se kazniti:*

3.1. *kaznom zatvora u trajanju od jedne do osam godina za krivično djelo iz stava 1 ovog člana ili*

[65] *Ibid.*, član 186 (Teška tjelesna povreda).

[66] *Ibid.*, član 113 (Definicije), tačka 39.

3.2. kaznom zatvora u trajanju od tri do deset godina za krivično djelo iz stava 2 ovog člana.

4. Kad je djelo iz st. 1, 2 ili 3 ovog člana izvršeno prema ranjivoj žrtvi ili je motivisano na osnovu nacionalnosti, jezika, vjerskog ubjeđenja ili nepostojanja vjerskog ubjeđenja, boje kože, **pola, rodnog identiteta, seksualnog opredjeljenja ili zbog njihove naklonosti prema osobama koje imaju neku od prethodno navedenih zaštićenih osobina, izvršilac će se kazniti:**

4.1. kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina za krivično djelo iz stava 1 ovog člana,

4.2. kaznom zatvora u trajanju od dvije do deset godina za krivično djelo iz stava 2 ovog člana ili

4.3. kaznom zatvora u trajanju od pet do deset godina za krivično djelo iz stava 3 ovog člana.

5. Kad krivično djelo iz st. 1, 2, 3 ili 4 ovog člana kao ishod ima smrt drugog lica, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od pet do petnaest godina [...].

S druge strane, kao što je već pomenuto, Krivični zakonik iz 2019. godine predviđa dodatno krivično djelo, navedeno u članu 248 (nasilje u porodici), koji nasilje u porodici kvalifikuje na sljedeći način:

1. *Ko vrši fizičko ili psihičko zlostavljanje ili ekonomski pritisak, sa ciljem ugrožavanja dostojanstva drugog lica unutar porodice kazniće se novčanom kaznom i kaznom zatvora do godine.*

2. *Svako krivično djelo iz krivičnog zakonika izvršeno u porodici smatraće se kao otežavajuća okolnost.*

3. *Svaki član porodice koji vrši nasilje ili fizičko, psihološko, seksualno ili ekonomsko nasilje prema drugom članu njegove/njene porodice kazniće se novčanom i kaznom zatvora do tri godine.*

Dalje, Krivični zakonik definiše „porodičnu vezu“ kao odnos između lica (i) koja su vjerena ili bila vjerena, vjenčana ili bila vjenčana, u vanbračnoj zajednici ili su bili u vanbračnoj zajednici, ili žive zajedno u zajedničkom domaćinstvu, ili

su živjela u zajedničkom domaćinstvu, (ii) koja koriste isti dom i koja su povezana krvnim srodstvom, brakom, usvojenjem, tazbinskim ili starateljskim odnosom, što obuhvata roditelje, bake i djedove, djecu, unuke, braću i sestre, tetke, ujne i strine, teče, ujake i stričeve, sestriće i sestričine, bratiće i bratične i rođake do trećeg stepena srodstva, ili (iii) koja su roditelji zajedničkog djeteta^[67]. Sa druge strane, članom porodice smatraju se roditelj, roditelj usvojilac, dijete, usvojeno dijete, brat ili sestra, suprug ili supruga, krvni srodnik koji živi u istom domaćinstvu, ili lice sa kojim izvršilac živi u vanbračnoj zajednici^[68]. Osnovni problem te definicije jeste taj što ne obuhvata partnere koji ne žive zajedno, ili žive zajedno u zajedničkoj ekonomiji. Stoga, jedna od preporuka Izvještaja GREVIO-a jeste da se u navedenu definiciju nasilja u porodici uvrste i ovakva partnerstva.

Član 248 (Nasilje u porodici) Krivičnog zakonika, takođe, predviđa da će nasilje u porodici, fizičko, psihološko, seksualno i ekonomsko nasilje, za potrebe ovog zakonika biti isto tretirano kao i ono definisano u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici broj 03/L182, koji je usvojen 2010. godine. Kasnije je zamijenjen Zakonom o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja koji je usvojen 2023. godine. Vrhovni sud Republike Kosovo usvojio je Smjernice o kvalifikaciji krivičnog djela nasilje u porodici^[69] - *Guidance on the legal qualification and treatment of domestic violence cases* - sa namjerom da usmjerava nadležne organe u tumačenju krivičnog djela nasilje u porodici kako je predviđeno članom 248 (Nasilje u porodici) Krivičnog zakonika. Prema tim smjernicama, cilj člana 248 (Nasilje u porodici) jeste da obuhvati i lakše oblike nasilja u porodici, posebno radnje koje ne mogu da se svrstaju pod druga krivična djela, bilo kada nisu ispunjeni svi elementi krivičnog djela ili uslijed nedostatka dokaza.

U svjetlu navedenog i uz napomenu da je pravni okvir Kosova zadovoljavajući i da je u skladu sa zahtjevima Istanbulske konvencije, posebno nakon što su usvojeni (i) novi Zakon o naknadi štete žrtvama zločina, (ii) Zakon o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja i (iii) nakon izmjena Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku 2023.

[67] *Ibid.*, član 113 (Definicije), tačka 25.

[68] *Ibid.*, član 113 (Definicije), tačka 26.

[69] *Guidance on the legal qualification and treatment of domestic violence cases according to the Criminal Code of the Republic of Kosovo, issued by the Supreme Court of Kosovo in 2020 - Uputstvo o kvalifikaciji i postupanju u slučajevima nasilja u porodici prema Krivičnom zakoniku Republike Kosovo*, koje je izdao Vrhovni sud Kosova 2020. godine, dostupno na: https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/legalOpinions/75340_Supreme%20Court%20DV%20Guidance_June%202020.pdf.

godine, Izvještaj GREVIO-a je identifikovao značajne prepreke i dao odgovarajuće preporuke posebno u smislu ulaganja napora neophodnih da se implementira odgovarajući pravni okvir.

Prema mišljenju velikog broja lokalnih i međunarodnih organizacija civilnog društva, uključujući Kosovo Women's Network, državni organi moraju što prije da riješe nekoliko pitanja, uključujući sljedeća: (i) iako postoji napredak u načinu na koji institucije rješavaju slučajeve nasilja u porodici od 2017. godine, kultura da se okrivljavaju žrtve i dalje postoji, (ii) naponi da se par „pomiri” i da se „očuva porodica” i dalje prevlađuju, (iii) Nacionalna strategija 2022-2026. je samo djelimično implementirana usljed nedostatka finansijskih sredstava, (iv) neki službenici su i dalje iseljavali žrtve iz njihovih domova umjesto učinilaca, (v) nedostatak osoblja i finansijskih sredstava negativno utiče na rad zastupnika i zastupnica žrtava, centara za socijalni rad i prihvatilišta i (vi) sudska kazna nije uvijek djelotvorna, srazmjerna i odvratajuća, kako to zahtijeva Istanbulska konvencija^[70].

Pored navedenog, Kancelarija za državnu reviziju Kosova je nedavno objavila Izvještaj „Efikasnost institucija u rješavanju slučajeva nasilja u porodici” u kojem se, između ostalog, navodi: (i) iako su institucije preduzele veliki broj radnji kako bi riješile slučajeve nasilja u porodici, nisu postignuti zadovoljavajući rezultati kada su u pitanju zaštita i rehabilitacija žrtava, (ii) uočeni su nedostaci u pravosuđu pri angažovanju primarnih istražilaca, uključivanju zastupnika žrtve, blagovremenom razmatranju slučajeva, kao i pri registraciji prijavljenih slučajeva, (iii) žrtve nemaju socijalnu podršku, posebno u ekonomskom aspektu, (iv) nedostaju programi za postupanje sa učiniocima, (v) postoje nedostaci pri adekvatnom angažovanju ljudskih resursa koji prate i pružaju podršku žrtvama tokom rehabilitacije, (vi) iako policija interveniše u optimalnom roku, sistem je nedovoljno angažovan u procedurama za praćenje izvršenja naloga za zaštitu, za prenošenje informacija zastupnicima žrtve i za evidentiranje slučajeva, (vii) sudovima je potrebno mnogo vremena da donesu odluku kada su u pitanju slučajevi nasilja u porodici, (viii) nedostaje institucionalna posvećenost prikupljanju podataka u Nacionalnom sistemu podataka o nasilju u porodici^[71].

[70] Kosovo Women's Network, *From Laws to Action - Monitoring the Institutional Response to Gender-based Violence in Kosovo - Od zakona do akcije – Praćenje institucionalnog odgovora na rodno zasnovano nasilje na Kosovu*, 2021, str. 7-8, dostupno na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2021/05/KWN-GBV-Report-ENG-Final-2.pdf>.

[71] National Audit Office of the Republic of Kosovo, *The effectiveness of institutions in handling cases of domestic violence* – Kancelarija za državnu reviziju Republike Kosovo, *Efikasnost*

Premastudiji koju je sproveo Amnesty International, problemi prisutni na Kosovu i dalje uključuju sljedeće: (i) žrtve nasilja u porodici nisu propisno obaviještene o vrstama podrške koju pruža država i zaštiti koja im je na raspolaganju, (ii) policija nije uspjela da zaštiti neke žrtve zbog predrasuda, nevjerice i lošeg postupanja posebno kada su u pitanju preživjeli iz marginalizovanih grupa, (iii) naloge za zaštitu je teško izvršiti, jer ne postoje efikasni sistemi praćenja i izvršavanja takvih naloga, (iv) skloništa nemaju dovoljno sredstava i osoblja, (v) zastupnici žrtava su preopterećeni i nemaju dovoljno ljudskih resursa, (vi) kazne su neadekvatne, učinoci ne dobivaju kazne srazmjerne djelima i (vii) preživjeli se suočavaju sa velikim brojem prepreka pri pristupu reparacijama^[72].

Pomenuti izveštaji, kao i mnogi drugi, pokazuju da je centralno pitanje sa kojim se suočava Kosovo neadekvatna primjena postojećeg zakonskog okvira, čija je implementacija trenutno potrebija od usvajanja novih zakona. Dakle, jedan od primarnih fokusa organa vlasti treba da bude stvaranje adekvatnih mehanizama za implementaciju i monitoring, koji bi obezbijedili sprovođenje postojećih zakona i zakona koji će biti usvojeni u budućnosti. Takođe, treba istaći da je jedan od aktuelnih problema u vezi sa nedovoljnom implementacijom postojećeg zakonskog okvira činjenica da nije implementiran Zakon o elektronskom nadzoru lica čije je kretanje ograničeno odlukom suda uprkos činjenici da je usvojen prije osam godina. Veliki broj femicida je mogao da bude spriječen da se navedeni zakon pravilno implementirao, jer bi obezbijedio da se poštuju mjere zabrane, a policija bi bila odmah obaviještena u slučaju njihovog kršenja.

Ostavljajući po strani ta pitanja, kao što je, takođe, navedeno u Izvještaju GREVIO-a o procjeni (što će biti detaljnije razrađeno u nastavku), nepostojanje pouzdanih statističkih podataka, uključujući nepostojanje institucionalne posvećenosti evidentiranju podataka u Nacionalnom sistemu podataka o nasilju u porodici, značajno otežava sve napore da se uspostavi i sprovede bilo kakva odgovarajuća politika koja bi efikasno rješavala fenomen femicida u Republici Kosovo.

---

institucija u rješavanju slučajeva nasilja u porodici, avgust 2023, str. 1-2, dostupno na: <https://zka-rks.org/Reports/ReportDetails?reportId=508>.

[72] Amnesty International, *From paper to practice - Kosovo must keep its commitments to domestic violence survivors - Od papira do prakse - Kosovo mora da održi svoje obaveze prema žrtvama nasilja u porodici*, avgust 2023, str. 6-8, dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur73/7125/2023/en/#:~:text=73%2F7125%2F2023-,Kosovo%3A%20From%20paper%20to%20practice%3A%20Kosovo%20must%20keep%20its%20commitments,trying%20to%20leave%20abusive%20situations>.

» III. STATISTIKA I PRIKUPLJANJE PODATAKA – NASILJE U PORODICI/FEMICID

1. Statistika i prikupljanje podataka u slučajevima nasilja u porodici i ubistva žena

Ministarstvo pravde, Ministarstvo rada i socijalne politike, Sudski savjet Kosova, Tužilački savjet Kosova i Policija Kosova 2018. godine potpisali su Memorandum o saradnji kojim su dogovorili uspostavljanje baze podataka za registrovanje slučajeva nasilja u porodici. Sistem je dizajniran kao integrisana baza podataka velikog broja institucija koje održavaju podatke i nude usluge u slučajevima nasilja u porodici. Šest institucija ima ovlaštenje da ažurira bazu podataka: policija, centar za socijalni rad, zastupnici žrtava, prihvatilišta, tužilaštvo i sudovi.

Prema informacijama dobijenim od Ministarstva pravde, iz Nacionalnog sistema podataka mogu da se dobiju sljedeći statistički podaci: (i) statistika o broju slučajeva nasilja u porodici, (ii) statistike o broju učinilaca i žrtava nasilja u porodici, (iii) statistike o uslugama koje institucije nude u slučajevima nasilja u porodici (policija, tužilaštvo, sudovi, zastupnici žrtava, centri za socijalni rad i skloništa), (iv) statistike o krivičnim djelima koja su prijavile institucije (policija, tužilaštvo i sudovi), (v) statistike o mjerama i odlukama sudova i (vi) statistike o broju dana koje je žrtva provela u skloništimu.^[73]

Pored toga, Nacionalni sistem podataka nudi mogućnost da se slučajevi klasifikuju prema odgovarajućem krivičnom djelu koristeći četrdeset osam klasifikacija, uključujući, ali ne ograničavajući se na krivična djela (i) ubistvo, (ii) ubistvo u pokušaju, (iii) teška ili laka tjelesna povreda, (iv) nasilje u porodici, (v) silovanje, (vi) seksualni napad i (vii) prisilni brak. Ipak, pokazalo se da se dosljedno ne koristi funkcionalnost baze podataka i da veliki broj slučajeva ostaje neklasifikovan, jer ih policija registruje samo pod kategorijom nasilje u porodici.^[74]

[73] Komunikacija sa Ministarstvom pravde.

[74] Kancelarija za državnu reviziju Republike Kosovo, vidjeti iznad 71, str. 41.

Dalje, prema izvještaju Kancelarije za državnu reviziju, svi organi ne popunjavaju i ne ažuriraju podatke u Nacionalnom sistemu podataka^[75]. Institucija koja registruje podatke na redovan i sažet način jeste Policija Kosova. Prema podacima Kancelarije za državnu reviziju, ostale nadležne institucije ne unose u potpunosti svoje podatke, a sudovi pružaju najmanje informacija u sistemu podataka.

U tom smislu, takođe, treba napomenuti da, prema nalazima Kosovo Woman Networka i Kancelarije za državnu reviziju, Nacionalni sistem podataka je (i) sistem podataka koji nije javan i samo ovlašćene institucije imaju pristup, (ii) zbog nezainteresovanosti i/ili nedostatka posvećenosti institucija, nepostojanja obuke za unos, sistem podataka ne sadrži sve potrebne podatke, što, u konačnici, pruža statističke podatke koji nisu tačni i pouzdani, i (iii) uključuje samo slučajeve nasilja unutar porodice/partnerstva, isključujući nasilje nad ženama van porodice/partnerstva. Isto tako, statistički podaci mogu da se dobiju samo na zahtjev. To predstavlja nedostatak koji je identifikovao i Izvještaj GREVIO-a. Iako Policija Kosova, uglavnom, brzo odgovara na zahtjeve, ona može da pruži samo opštu statistiku zasnovanu na podacima koji su joj dostupni.

Prilikom izrade ovog izvještaja od Policije Kosova je zatraženo da pruži dostupne informacije, odnosno da odgovori na pitanje: *Koliko je slučajeva nasilja u porodici zabilježeno u periodu 2018-2022. na Kosovu?* Policija Kosova je dala sljedeće informacije:

Nasilje u porodici na Kosovu	
2018.	
Ukupan broj slučajeva nasilja u porodici	1.541
Broj žrtava žena	1.227
Broj žrtava muškaraca	340
2019.	
Ukupan broj slučajeva nasilja u porodici	1.915
Broj žrtava žena	1.593
Broj žrtava muškaraca	385
2020.	
Ukupan broj slučajeva nasilja u porodici	2.069
Broj žrtava žena	1.632
Broj žrtava muškaraca	469

[75] *Ibid.*, str. 39.

Nasilje u porodici na Kosovu	
2021.	
Ukupan broj slučajeva nasilja u porodici	2.456
Broj žrtava žena	1.986
Broj žrtava muškaraca	500
2022.	
Ukupan broj slučajeva nasilja u porodici	2.674
Broj žrtava žena	2.289
Broj žrtava muškaraca	519

Osim informacija koje se dostavljaju na zahtjev, kosovska policija pruža uvid i u broj krivičnih djela prijavljenih svake godine u svom izvještaju o radu, koji uključuje broj ubistava i slučajeva nasilja u porodici koja su se desila u godini za koju se podnosi izvještaj. Međutim, podaci nisu razvrstani prema polu i ne sadrže nikakve druge podatke osim broja počinjenih krivičnih djela^[76]. Sa druge strane, Agencija za statistiku Kosova, takođe, objavljuje „*Jurisprudence Statistics for Adults*“ - Statistiku sudske prakse za odrasle, koja uključuje, između ostalog, broj osuđenih lica za godinu na koju se odnosi izvještaj. Međutim, daju se samo podaci o pravnoj kvalifikaciji krivičnog djela, polu i nacionalnosti izvršioaca^[77]. Dakle, iako postoje najmanje tri sistema, Nacionalni sistem podataka, Godišnji izvještaj o radu Kosovske policije i Godišnji izvještaj Kosovske agencije za statistiku i različiti izvještaji koje pripremaju organizacije civilnog društva, ne postoji jedinstven i/ili sveobuhvatan sistem iz kojeg mogu da se izvedu tačne i pouzdane statističke informacije o nasilju nad ženama, nasilju u porodici i/ili femicidu.

Na pitanje *koliko žena je ubijeno ili pokušano da bude ubijeno tokom perioda 2018-2022. na Kosovu* Policija Kosova je dala sljedeće informacije:

[76] Web-stranica Policije Kosova, dostupna na: <https://www.kosovopolice.com/dokumente/dokumentet-strategjike/>.

[77] Web-stranica Agencije za statistiku Kosova, dostupna na: <https://askapi.rks-gov.net/Custom/02d4d612-1d43-4755-90c9-0e1d6f44c977.pdf>.

UBISTVO ŽENA NA KOSOVU

Br.	Odnos žrtve sa optuženim	Kvalifikacija krivičnog djela od tužilaštva ili policije
2018. godina		
1.	Suprug – njegova žena i kćerka (supruga)	Teško ubistvo
2.	Suprug – njegova žena (supruga)	Ubistvo iz nehata
3.	Majka – njena beba (djevojčica)	Teško ubistvo
4.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
5.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
6.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
7.	Suprug – njegova žena (supruga)	Pokušaj ubistva
2019. godina		
1.	Suprug – njegova žena (supruga)	Ubistvo (ubio svoju ženu tokom slavlja)
2.	Suprug - njegova žena i supruga njegovog sina (supruga – svekar)	Teško ubistvo
3.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teška tjelesna povreda, slučaj se potom pretvorio u teško ubistvo
4.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
2020. godina		
1.	Sin – njegov otac i majka	Teško ubistvo ^[78]
2.	Kćerka – njena majka, otac i brat	Teško ubistvo
3.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
4.	Otac – njegova kćerka	Ubistvo (slučajno ubistvo)
5.	Dječak – supruga njegovog strica	Ubistvo (tokom proslave slučajno ubijena žrtva)
6.	Suprug – njegova žena (supruga) i dva sina	Teško ubistvo
7.	Sin – njegova majka	Teško ubistvo
8.	Suprug – njegova žena (supruga)	Pokušaj ubistva
2021. godina		
1.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
2.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
3.	Muškarac - žena (partneri ili žive zajedno)	Teško ubistvo
4.	Sestra – njena sestra	Teško ubistvo

[78] Prema medijskim izvještajima, sin je navodno ubio roditelje zbog finansijskih razloga.

UBISTVO ŽENA NA KOSOVU

5.	Muškarac - žena (žive zajedno)	Pokušaj ubistva
2022. godina		
1.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
2.	Suprug – njegova žena (supruga)	Teško ubistvo
3.	Muškarac - žena (žive zajedno)	Teško ubistvo
4.	Svastika/šogorica - Svastika/šogorica	Ubistvo
5.	Muškarac - žena (žive zajedno)	Pokušaj ubistva

Prema prikazanoj tabeli, jedini mjerljivi indikatori su (i) odnos učinioca i žrtve i (ii) kvalifikacija krivičnog djela. Nedostatak detaljnijih podataka otežava utvrđivanje broja femicida i/ili pokušaja femicida za odgovarajuće godine, odnosno za 2018-2022. godinu. Ipak, pokušavajući utvrditi broj femicida i/ili pokušaja femicida, na osnovu podataka koje je dostavila Kosovska policija, korišćene su sljedeće definicije: (i) femicid – *svi oblici namjernog ubistva žena koje su počinili muškarci* i (ii) pokušaj femicida – *svi oblici pokušaja namjernog ubistva žena koje su počinili muškarci*.^[79]

Pri primjeni ovih definicija sljedeći slučajevi iz prikazane tabele nisu kvalifikovani kao femicidi, i to: (i) slučajna ubistva, (ii) ubistva žena od strane žena i (iii) ubistva kod kojih, prema informacijama dobijenim od Kosovske policije, izvještajima civilnog društva i medijskih kuća, motiv počinioca nije izgledao kao rodno zasnovan.

Stoga, (i) primjenjujući definiciju femicida i/ili pokušaja femicida kao što je navedeno, i (ii) izuzimajući kategorije prema već navedenim objašnjenjima, može da se zaključi da je približan broj osumnjičenih za femicid i pokušaj femicida na Kosovu za period 2018 – 2022. godina sljedeći:

[79] Ova široka definicija femicida i pokušaja femicida korišćena je da bi se odredio broj osumnjičenih za femicid i pokušaj femicida na Kosovu za period 2018-2022, kao što je dato u tabelama iznad. Da su se koristile druge definicije femicida, onda bi brojevi navedeni u ovom tekstu bili drugačiji. Međutim, treba napomenuti da je, zbog nedostatka dostupnih podataka, u većini slučajeva – posebno u pogledu „motiva“ učinioca – nemoguće izvesti tačnu statistiku koristeći druge priznate definicije.

Femicidi na Kosovu					
Godina	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Broj slučajeva za koje se sumnja da su femicidi	6	4	4	3	3
Ukupno	20				

Pokušaji femicida na Kosovu					
Godina	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Broj slučajeva za koje se sumnja da su pokušaji femicida	1	0	1	1	1
Ukupno	4				

Pored podataka navedenih u prikazanim tabelama koji se odnose na period od 2018. do 2022. godine, prema statistikama koje su pružili Kosovo Women's Network i Kosovska policija, pedeset žena je ubijeno na Kosovu tokom perioda od 2010. do 2022. godine. Dalje, iako ne postoji zvanična statistika o ovom pitanju, čini se da je čedomorstvo prisutno i na Kosovu, jer, prema izvještaju koji je objavio Populacioni fond Ujedinjenih nacija (UNFPA) 2016. godine, porodice favorizuju rađanje dječaka, a time i žene imaju namjeru da pobace kada je dijete djevojčica, posebno ukoliko se radi o trećem djetetu u porodici^[80].

Bez obzira na navedeno, veliki broj organizacija na Kosovu, kao što su Kosovo Women's Network, Kosovski centar za rodne studije i Centar za informacije, kritiku i akciju – QIKA, nevjerovatno je uticalo na rješavanje odsustva inkluzije i javne statistike^[81]. Te organizacije su objavile veliki broj izvještaja koji ne samo da su evidentirali rodno zasnovano nasilje, nasilje u porodici i femicide već su povećali svijest i educirali javnost o tim pojavama i potrebi da se izvrše promjene. Nevladina organizacija QIKA nedavno je pokrenula digitalnu platformu koja koristi podatke javnih institucija o slučajevima nasilja u porodici čiji je fokus nasilje nad ženama^[82]. Ta platforma pruža detaljne informacije, između ostalog, o slučajevima

[80] Izjava feministice, gđe. Luljeta Demolli, Demolli: Duke e mbajtur të fshehtë femicidin në Kosovë, s'mund ta luftojmë atë - Klan Kosova, dostupna na: <https://klankosova.tv/demolli-duke-e-mbajtur-te-fshehte-femicidin-ne-kosove-smund-ta-luftojme-ate/>

[81] Web stranica Kosovo Women's Network, dostupna na: [Ballina - Kosovo Women's Network \(womensnetwork.org\)](http://Ballina-Kosovo-Women's-Network(womensnetwork.org)); i web stranica Center for Information, Critique and Action – QIKA, dostupna na: [QIKA - 1≠1](http://QIKA-1≠1).

[82] Ibid.

nasilja u porodici razvrstanim prema polu, opštini, etničkoj pripadnosti, načinu na koji su slučajevi riješeni i odgovarajućim koracima koje su preduzele nadležne institucije. Druge organizacije, kao što su Women's Judicial Network i Kosovar Gender Studies Center, takođe, prate slučajeve rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, te redovno objavljuju izvještaje o tim temama.

2. Podaci o procesuiranim femicidima i pokušajima femicida 2018-2022. godine

Kao što je već navedeno, Nacionalni sistem podataka ne uključuje sve neophodne informacije koje su potrebne da bi se napravila tačna i konačna statistika o nasilju u porodici, a posebno o slučajevima femicida i/ili pokušaja femicida na Kosovu. Nepostojanje zvanične statistike o rodno zasnovanom nasilju, nasilju u porodici, a posebno o femicidu predstavlja prepreku za podizanje svijesti i borbu protiv te pojave na Kosovu. Statistički jaz ogleda se i u preporukama u Izvještaju GREVIO-a, prema kojima, između ostalog, nadležni organi na Kosovu treba da (i) prošire obim podataka koje prikupljaju agencije za sprovođenje zakona i pravosuđe kako bi obuhvatili sve oblike nasilja nad ženama i obezbijedili da se takvi podaci razvrstavaju prema polu, starosnoj dobi i odnosu između žrtve i učinioca i (ii) da obezbijede obim podataka koje prikupljaju socijalne službe i skloništa kako bi se mogli baviti svim oblicima nasilja prema Istanbulskoj konvenciji, koji su razvrstani prema polu, starosnoj dobi i odnosu žrtve i učinioca, kao i drugim relevantnim kategorijama kao što je status invalidnosti.

Uprkos izazovima u prikupljanju pouzdanih podataka o nasilju u porodici, a posebno o femicidu i/ili pokušaju femicida, broj dostupnih pravosnažnih sudskih presuda je, takođe, ograničen. S tim u vezi, treba napomenuti da su, prema informacijama iz medija i izvještajima civilnog društva, u najmanje četiri slučaja sadržana u navedenoj tabeli izvršioi počinili samoubistvo, te, stoga, nije pokrenut krivični postupak. Drugo, takođe, treba napomenuti da su od dvadeset femicida i četiri pokušaja femicida koji su se dogodili u Republici Kosovo tokom perioda 2018-2022. godine istraživačima bile dostupne samo četiri pravosnažne i izvršne sudske presude.

Dok će pravosnažne sudske presude i/ili studije slučaja biti detaljno razrađene u nastavku, čiji je osnovni cilj da se identifikuju zajednički elementi, trendovi i izazovi, može da se preliminarno primijeti da osnovni zajednički faktor koji proizlazi iz navedenih studija slučaja pokazuje da su, između ostalog, (i) sva ubistva žena izvršili muškarci u kontekstu porodične veze, (ii) da su tri od četiri ubistva okvalifikovana kao „teško ubistvo, lišavanje života člana porodice”, a da je jedno

okvalifikovano kao „*teško ubistvo s namjerom izvršenja dva ili više ubistava*“, (iii) da nijedno ubistvo nije okvalifikovano kao „*teško ubistvo zbog pola žrtve*“, u skladu sa članom 173 (Teško ubistvo), stav 1 tačka 1.10 Krivičnog zakonika iz 2019. godine, (iv) da su učinioci u prosjeku osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od dvadeset šest godina i (v) da nije korišćen rodno diskriminatorni jezik, da krivica nije pripisana žrtvama, niti je u obrazloženjima presuda na bilo koji način opravdano krivično djelo.

» IV. STUDIJE SLUČAJA

Studije slučaja sadrže kratke opise činjenica i nalaza iz odgovarajućih sudskih presuda. Samo informacije koje se smatraju relevantnim za potrebe ove studije su sažete. S tim u vezi, u svakoj studiji slučaja informacije koje proističu iz odgovarajućih sudskih presuda biće organizovane u sljedeće kategorije: (i) kratak opis slučaja, (ii) ličnost učinioca i ponašanje, onako kako proizilazi iz opisa redovnih sudskih presuda, (iii) podaci o žrtvi, onako kako proizilazi iz opisa redovnih sudskih presuda, (iv) krivični postupak, (v) krivične sankcije i (vi) komentar o predmetu.

1. Femicid I: učinilac P.N., žrtve V.N. i K.N.

1.1 Kratak opis slučaja

Sedmog avgusta 2018. godine, oko 21 čas i 30 minuta uveče, učinilac P.N. je puškom AK-47, za koju nije imao dozvolu, usmratio svoju suprugu V.N. i maloljetnu kćer K.N. Žrtva V.N. i njena djeca su boravili u kući njenog brata, nakon što je V.N. odlučila da napusti P.N. zbog njegovog kontinuiranog nasilja, uključujući posljednji incident koji se dogodio u javnosti, tokom svadbe. V.N. je prijavila policiji posljednji napad P.N. zbog čega mu je određen jednomjesečni pritvor, a potom je pušten.

Prema podacima iz sudskih presuda, na dan izvršenja krivičnog djela P.N. je otišao u kuću svog zeta u pratnji muškarca iz njegove porodice i pokušao da se pomiri sa V.N. i da je „odvede svojoj kući, da nastave zajednički život“. Kada je odbila da se pomiri sa učiniocem i kada je izrazila snažnu averziju prema njemu riječima „*da mu se ni mrtva ne bi vratila*“, P.N. je naredio muškarcima koji su bili s njim da odu, prijeteći pri tome da će se „*čuti o ovome*“. Kasnije tog dana P.N. je slao prijeteće poruke V.N. o čemu je V.N. odmah obavijestila policiju, izražavajući, između ostalog, i zabrinutost, jer je učinilac opasna osoba koja uvijek sa sobom nosi oružje. Iz policije su joj rekli da će to riješiti ali policija nije odmah preduzela nikakve radnje da je zaštite. Prema informacijama navedenim u sudskim presudama, kasnije tog dana P.N. je otišao u svoju kuću i uzeo pušku AK-47. Nakon toga je oko 21 čas i 30 minuta uveče otišao u kuću svog zeta, otvorio vrata i rafalnom paljbom pucao na svoju suprugu i kćerku usljed čega je V.N. pogođena u lice, vrat i ramena, a K.N. je pogođena u glavu, iza uha i u ruku. Porodica žrtve V.N., odnosno njena majka, braća, njena ostala djeca, kao i ostali članovi porodice su bili prisutni kada je došlo do pucnjave. V.N. je preminula na licu mjesta, a K.N., njihova ćerka, preminula je u bolnici.

1.2 Ličnost i ponašanje učinioca

Prema podacima dostupnim u sudskim presudama, P.N. je bio ratni veteran. Članovi njegove porodice su rekli da je poslije izlaska iz zatvora u Srbiji postao agresivan, nestrpljiv i osjetljiv. Bio je srednjeg imovinskog stanja. P.N. je vršio nasilje nad V.N. nekoliko puta. Kao što je navedeno, jedan od slučajeva kada ju je zlostavljao bio je tokom svadbe za koji je dobio 30-dnevni pritvor. Obećao je da će prekinuti da zlostavlja svoju suprugu, ali, nastavio je da je i dalje zlostavlja.

Tokom prvostepenog sudskog postupka P.N. je u potpunosti priznao zločin, tvrdeći da se kaje. Međutim, nakon što je Vrhovni sud vratio predmet na ponovno suđenje, prvostepeni sud je ostao pri istom stanovištu: da je krivično djelo počinjeno samo objektivno, te da nije bilo namjere, jer je cilj učinioca bio da ubije brata svoje supruge, smatrajući ga glavnim uzrokom te tragedije. S druge strane, njegov branilac je ostao pri stavu da se u predmetu radi o krajnjem nemaru u trenutku ispaljivanja oružja i da učinilac P.N. nije imao namjeru da ubije članove svoje porodice, već nekog drugog. Njegov branilac je, takođe, napomenuo da članovi porodice P.N. upućuju na to da je on proveo vrijeme u zatvorima u Srbiji i da ima probleme nakon što je pušten na slobodu, pozivajući se na izvještaj iz bolnice iz 2016. godine iz kojeg proizilazi da mu je dijagnosticiran PTSP.

Nakon toga Sud je uputio nalog Institutu za forenzičku psihijatriju da izvrši psihijatrijsko vještačenje u vezi sa mentalnim zdravljem učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Psihijatrijsko vještačenje je pokazalo da učinilac ne boluje ni od kakvog privremenog ili stalnog mentalnog poremećaja, kao i da u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije bio smanjene uračunljivosti, odnosno da je bio pri svijesti i da je mogao da prati postupak.

1.3 Podaci o žrtvi

Prema podacima dostupnim u sudskim presudama, žrtva V.N. je bila srednjih tridesetih godina kada je ubijena. Udala se mlada putem starog običaja provodadžisanja, a sa nasilnikom je imala petoro djece, četiri kćeri i jednog sina. Muž ju je više puta fizički zlostavljao, a zlostavljanje je više godina skrivala od porodice. Žrtva K.N. je imala osam godina kada je ubijena.

1.4 Krivični postupak

(i) Prvostepeni postupak

Učinitelj je počinio ubistvo 7. avgusta 2018. godine. Tužilaštvo je podiglo optužnicu [broj PP/I.nr.47/18] protiv P.N. 26. septembra 2018. godine za: (i) krivično djelo teško ubistvo iz tač. 1.1, 1.3 i 1.11 stava 1 člana 179 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2012. godine, odnosno zbog „lišavanja života djeteta, lišavanja života člana porodice i svjesnog izvršenja dva ili više ubistava“... u vezi sa (ii) krivičnim djelom iz stava 1 člana 374 Krivičnog zakonika iz 2012. godine, odnosno zbog „neovlašćenog posjedovanja, kontrole i držanja oružja“.

Osnovni sud je donio Presudu [broj PKR.nr.48/18] 2. novembra 2018. godine a objavio ju je 19. novembra 2018. godine. Prema navedenoj presudi, P.N. je proglašen krivim za: (i) krivično djelo teško ubistvo iz tač. 1.1, 1.3 i 1.11 stava 1 člana 179 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2012. godine i (ii) krivično djelo neovlašćeno posjedovanje, kontrola i držanje oružja iz stava 1 člana 374 (Neovlašćeno posjedovanje, kontrola ili držanje oružja) Krivičnog zakonika iz 2012. godine. Osnovni sud je izrekao kaznu zatvora u trajanju od dvadeset tri godine za teško ubistvo i kaznu zatvora u trajanju od dvije godine za neovlašćeno posjedovanje, kontrolu i držanje oružja. Konačno, Osnovni sud je izrekao učiniocu jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dvadeset četiri godine, kojom je, takođe, naloženo P.N. da (i) plati troškove sudskog postupka, kao i (ii) da plati pedeset evra na ime naknade štete žrtvama krivičnog djela, pozivajući se na član 39 (Finansiranje naknade žrtvama zločina) Zakona o naknadi štete žrtvama zločina iz 2015. godine, te posavjetovao oštećenu stranu, odnosno porodicu žrtve, da ostvari finansijski zahtjev u građanskom sporu.

Pri donošenju presude Osnovni sud je, između ostalih, ocijenio (i) olakšavajuće okolnosti, odnosno činjenicu da je učinitelj „*priznao krivicu za krivična djela navedena u optužnici, što, prema ocjeni suda, predstavlja njegovo iskreno kajanje i početak procesa rehabilitacije, ocjenjujući te okolnosti kao posebno olakšavajuće prema članu 73*“, a kao (ii) otežavajuće okolnosti ocijenio je „*visok stepen umiješanosti osuđenog u krivično djelo i visok stepen umišljaja*“.

Na presudu Osnovnog suda žalbu su uložili Tužilaštvo, oštećeni i učinitelj P.N.

Apelacioni sud je 31. januara 2019. godine donio Presudu [PAKR broj 629/2018] kojom je usvojio žalbe tužilaštva i oštećenog i preinačio presudu Osnovnog suda u pogledu pravne kvalifikacije i trajanja kazne, kojom je utvrđeno da je P.N. (i) kriv

za teško ubistvo iz tačke 1.11 stava 1 člana 179 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2012. godine, odnosno za „*svjesno izvršenje dva ili više ubistava...*“, za koje je izrekao kaznu doživotnog zatvora i (ii) neovlašćeno posjedovanje, kontrolu ili držanje oružja za šta je izrekao kaznu zatvora u trajanju od pet godina, te (iii) time ga osudio na jedinstvenu kaznu doživotnog zatvora.

Apelacioni sud je, između ostalog, naveo da, i „*pored činjenice da je postojanje krivičnih djela potvrđeno, s neospornim dokazima prisutnim u dokumentima predmeta, čak i bez priznanja krivice optuženog, prvostepeni sud je pravilno ocijenio priznanje krivice kao olakšavajuću okolnost*“. Međutim, prema ocjeni Apelacionog suda, Osnovni sud nije pravilno ocijenio otežavajuće okolnosti. Apelacioni sud je, između ostalog, utvrdio da (i) „*kazna zatvora u trajanju od dvadeset i četiri godine nije adekvatna težini krivičnih djela i nivou krivične odgovornosti s obzirom na postojanje posebno otežavajućih okolnosti i činjenice da su lišavanjem života njegove supruge i kćerke izazvane ozbiljne posljedice, te da su mogle da budu izazvane još ozbiljnije posljedice*, (ii) *Osnovni sud nije dobro ocijenio otežavajuću okolnost u slučaju lišavanja života supruge i kćerke, a zbog loših bračnih odnosa, uzimajući u obzir ličnost učinioca, naročito njegovu upornost u izvršenju krivičnog djela*. Pored navedenog, Apelacioni sud je, takođe, primijetio da (i) *se učinilac i ranije nasilno ponašao prema supruzi i porodici i uzimajući u obzir način izvršenja krivičnog djela, koje je počinjeno u prisustvu djece i braće preminule V. i drugih članova porodice, gdje su posljedice mogle da budu još teže, zbog načina izvršenja krivičnog djela sa rafalnim pucnjem iz automatskog oružja, postojala je velika zabrinutost među građanima* i (ii) *izrečena kazna doživotnog zatvora odgovara težini krivičnih djela, jer je optuženi pokazao visok stepen umiješanosti u izvršenje krivičnih djela, i s obzirom na činjenicu da je tokom dužeg vremenskog perioda vršio nasilje prema svojoj supruzi, te uzimajući u obzir teške posljedice, odnosno dvije žrtve, majku i kćerku, lišene života od supruga-roditelja....“*.

Učinioc P.N. je protiv presude Apelacionog suda uložio žalbu Vrhovnom sudu, pozivajući se, između ostalog, na to da su prekršene odredbe Zakona o krivičnom postupku u pogledu priznanja krivice.

Vrhovni sud je 16. maja 2019. godine Presudom [broj PA.-II.nr.2/2019] vratio predmet na ponovno razmatranje zbog djelimičnog priznanja krivice, jer je, prema ocjeni Vrhovnog suda, optuženi samo djelimično priznao krivicu za ubistvo svoje supruge, ali nije priznao krivicu koja se odnosi na ubistvo njegove kćerke. Stoga je Vrhovni sud utvrdio da prvostepeni sud, odnosno Osnovni sud, nije trebalo da prihvati priznanje i da predmet treba još ispitati.

(ii) Ponovljeni postupak

Nakon što je predmet vraćen na ponovno suđenje, Osnovni sud je 14. septembra 2020. godine donio Presudu [broj PKR.nr.43/19], koja je objavljena 6. novembra 2020. godine, kojom je proglasio učinioca P.N. krivim za (i) krivično djelo teško ubistvo iz tač. 1.1, 1.3 i 1.11 stava 1 člana 179 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2012. godine i (ii) krivično djelo neovlašćeno posjedovanje, kontrola i držanje oružja iz stava 1 člana 374 (Neovlašćeno posjedovanje, kontrola ili držanje oružja) Krivičnog zakonika iz 2012. godine. Za ta krivična djela izrečena mu je jedinstvena kazna zatvora u trajanju od dvadeset četiri godine i šest mjeseci.

U presudi izrečenoj nakon ponovljenog postupka Osnovni sud je kao olakšavajuće okolnosti naveo sljedeće: (i) *„finansijsko i porodično stanje učinioca, starosno doba, korektno ponašanje pred sudom i izraženo kajanje. Kao otežavajuće okolnosti (ii) sud je uzeo u obzir raniju osuđivanost zbog nasilja nad žrtvom i način izvršenja krivičnog djela“*.

Prema presudi Osnovnog suda, (i) učinilac P.N. je proglašen nevinim za teško ubistvo i krivim za nedozvoljeno posjedovanje vatrenog oružja, a (ii) odbrana, odnosno braća žrtve V.N., između ostalog, tokom ročišta su izjavili da je *„s namjerom, na dobro planiran način i iz niskih pobuda P.N. pogubio svoju suprugu V.N. i kćerku K.N., gdje su žrtve upucane više puta, te da je od rana žrtva V.N. umrla na licu mjesta, dok je žrtva K.N. umrla u bolnici u Đakovici, a u isto vrijeme optuženi je doveo u rizik cijelu porodicu M., pucajući iz automatskog oružja u svim pravcima unutar kuće, te da (ii) da, prema iskazu učinioca, on priznaje da je ‘i prije kritičnog dana, ranije, više puta i u kontinuitetu, počinio nasilje nad žrtvom V.N., za šta mu se više puta sudilo i za šta je više puta osuđivan pred ovim sudom, obećavši braći žrtve Š. i K.M., ujaku žrtve, te ostalim članovima porodice da više neće vršiti nasilje nad žrtvom, što nije ispunjeno, jer obećanje nije potrajalo ni nekoliko časova, jer se nasilje nastavilo...’*. Dalje, prema izjavama još dva svjedoka, (i) odlazeći iz njegove kuće zajedno sa ostalim muškarcima, učinilac je rekao bratu žrtve: *‘Ako ne dovedeš V.N. u moju kuću, dužan si mi’* i (ii) a nakon počinjenih ubistava učinilac je otišao kod rođaka rekavši mu: *‘Ubio sam V’, a na pitanje zašto, odgovorio je: ‘jer nisam imao drugog izbora.’* Prema sudsko-psihijatrijskom izvještaju provedenom 2018. godine prema P.N., utvrđeno je: *1. Kod pregledanog se ne utvrđuje duševna bolest ili poremećaj privremenog ili trajnog karaktera, kao ni zaostajanje u mentalnom razvoju, 2. U vrijeme izvršenja krivičnog djela za koje je optužen učinilac je bio uračunljiv, 3. Sposoban je učestvovati na ročištu, pratiti, razumjeti i odgovoriti na postavljena pitanja.* Isti zaključak je izveden i iz forenzičkog izvještaja 2020. godine u kojem je utvrđeno da *‘P.N. ne pati od retardacije ili bilo kakvog privremenog ili*

trajnog mentalnog poremećaja. U vrijeme izvršenja krivičnog djela za koje se tereti nije pronađen nijedan psihopatološki element koji bi mogao da utiče na smanjenje njegove sposobnosti da kontroliše svoje postupke".

U presudi Osnovni sud je utvrdio i sljedeće činjenice: (i) žrtva V.N je odbila da se vrati u kuću svog muža zbog kontinuiranog nasilja, te zbog posljednjeg koje je počinjeno u javnosti, na svadbi, koje je V.N. prijavila policiji, te je učiniocu određen istražni pritvor od 30 dana, kao i pravosnažna kazna od jedne godine i osam meseci, (ii) tokom kritičnog dana P.N. je V.N. poslao tri poruke: „Čeka te lijep poklon, tvoje i [imena] srce će boljeti, Uskoro ćeš vidjeti koliko će te boljeti tvoj poklon i tuđi, srce [imena] će te boljeti, Voljet ću te ako odeš i na mjesec... nije kasno, vrati se, molim te, ne slušaj braću, majku i sestre, jer imaš muža i djecu“, (iii) iz svih iskaza, bez sumnje, potvrđeno je da je P.N. ubio svoju ženu s direktnom namjerom, a kćer sa eventualnom namjerom i (iv) žrtve su bile u prostoriji i „optuženi P.N. ih je jasno vidio“.

Na odluku Osnovnog suda žalbu su uložili Tužilaštvo, oštećeni i učinilac P.N.

Apelacioni sud je 29. januara 2021. godine donio Presudu [broj PAKR.nr.457/20] kojom je usvojio žalbe Tužilaštva i oštećenih, a odbio žalbu učinioca P.N. kao neosnovanu. Apelacioni sud je preinačio odluku Osnovnog suda samo u pogledu pravne kvalifikacije i kazne, utvrdivši da je učinilac P.N. kriv za (i) krivično djelo teško ubistvo na osnovu tačke 1.11 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) novog Krivičnog zakonika iz 2019. godine, za teško ubistvo dva ili više lica (*svjesno izvršenje dva ili više ubistava*) i (ii) krivično djelo neovlašćeno posjedovanje, kontrola i držanje oružja. Apelacioni sud je osudio učinioca na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od od trideset godina.

Apelacioni sud je, između ostalog, naveo da, „iako je [Osnovni sud] utvrdio olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, nije ih valjano ocijenio, kao i da postoje i druge otežavajuće okolnosti koje nije uzeo u obzir, „*naročito činjenicu da je učinilac i ranije bio nasilan prema žrtvi, da je krivično djelo izvršeno u kući njene porodice, gdje se krila sa djecom tražeći zaštitu, da je krivično djelo izvršio u prisustvu njenih članova porodice, da je ubio i svoju maloljetnu kći, kao i da je ispoljio odlučnost i upornost u izvršenju krivičnog djela*“.

1.5 Krivična sankcija

Pravosnažnom odlukom, odnosno Presudom Apelacionog suda [PAKR. br.457/20] od 29. januara 2021. godine, učinilac P.N. je osuđen na trideset godina zatvora.

Komentar:

U vrijeme kada je počinjeno krivično djelo, 2018. godine, na snazi je bio Krivični zakonik iz 2012. godine. Kao što je navedeno u odgovarajućem odjeljku ovog izvještaja, za razliku od Krivičnog zakonika iz 2019. godine, koji u svom članu 173 (Teško ubistvo) predviđa ubistvo zbog pola žrtve, to nije bio slučaj sa Krivičnim zakonikom iz 2012. godine. Dakle, u suštini, uz određene izmjene na drugostepenom nivou, ubistvo je kvalifikovano na osnovu člana 179 (Teško ubistvo) KZ iz 2012. godine, odnosno (i) za „*lišavanje života djeteta, lišavanje života člana porodice i svjesno izvršenje dva ili više ubistava...*“, na osnovu odluka Osnovnog suda, a (ii) samo za „*svjesno izvršenje dva ili više ubistava...*“ na osnovu odluka Apelacionog suda. Apelacioni sud nije detaljno obrazložio zašto se opredijelio samo za jedan od tri osnova teškog ubistva, a eliminisao prva dva osnova, naime, „*lišavanje života djeteta i lišavanje života člana porodice*“.

Imajući u vidu navedeno, iako Krivični zakonik iz 2012. godine nije dao pravni osnov da se krivično djelo kvalifikuje kao teško ubistvo zbog pola žrtve, s obzirom na motiv ubistva i okolnosti njegovog izvršenja, ovaj slučaj ilustruje tipičan slučaj koji spada u opšteprihvaćenu definiciju femicida. Ubistvu je prethodilo nasilje koje je trajalo godinama i koje je bilo poznato žrtvinoj široj porodici, kao i državnim organima. U vezi s tim, treba napomenuti da je (i) učinilac odslužio 30-dnevni pritvor zbog nasilja u porodici i (ii) da je policija bila obaviještena o događajima, prijetnjama, uključujući poruke koje su upućene žrtvi na dan kada je ubijena. Dalje, događaji koji su prethodili ubistvu jasno pokazuju da je učinilac izgubio kontrolu nad svojom suprugom, koja je odbila da mu se vrati, što je rezultiralo osjećanjem odbačenosti i poniženja, kao i željom da je kazni, što je i jasno naveo, čak i onog dana kada je ubijena. To psihičko stanje i ponašanje učinioca je, između ostalog, rezultat patrijarhalnog sistema vrijednosti i stereotipnih rodnih uloga. Te okolnosti sudovi su trebali da uzmu u obzir pri ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, a samim tim i pri odmjeravanju kazne. Dok je Vrhovni sud vratio predmet na ponovno suđenje zbog priznanja krivice tokom prvostepenog postupka, primarno pitanje

između odluka Osnovnog suda i Apelacionog suda odnosilo se na određivanje kazne imajući u vidu olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Nijedan sud nije pravilno ocijenio te okolnosti. U tom kontekstu prvo treba napomenuti da, prema članu 73 (Opšta pravila o odmjeravanju kazne) Krivičnog zakonika iz 2012. godine, „kazna treba da bude srazmjerna težini djela i ponašanju i okolnostima učinioca“^[83]. U tom smislu smjernice za politiku izricanja kazni Vrhovnog suda Republike Kosovo, objavljene 15. februara 2018. godine (u daljem tekstu: Smjernice za izricanje kazni), prepoznaju da se jedan od problema koji su prisutni „*tiče neuspjeha sudova da na adekvatan način opišu razloge za izricanje određene kazne*“, što je, između ostalog, opisano kao *sistematski nedostatak i da je „[problem] još složeniji kada se nerazumne olakšavajuće okolnosti koriste da bi se opravdala kazna izrečena ispod minimalne kazne propisane za određeno krivično djelo*^[84]“. Osim toga, Smjernice za izricanje kazni predviđaju, između ostalog, da „*utvrđivanje bilo koje otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti koja nije potkrijepljena nikakvim dokazima u dokumentima, takođe, predstavlja kršenje zakona... Slijedom toga, propust suda da iznese činjenični osnov za dokazivanje bilo koje okolnosti može da se posmatra kao presuda zasnovana na dokazima izvan spisa predmeta ili kao činjenica koja nije zasnovana na dokazima. Rezultat su odluke koje izgledaju proizvoljno*“^[85]. Krivični zakonik daje sudovima široko diskreciono pravo da procijene odgovarajuće olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, budući da norme nisu u potpunosti precizne, i da imaju karakter smjernica. Komentar Krivičnog zakonika, takođe, objašnjava da to ne znači da je sudovima dozvoljeno da budu proizvoljni u odmjeravanju i/ili određivanju kazne, nego da treba da obrazlože svoju odluku na osnovu materijalnih odredbi važećeg zakona^[86].

[83] Krivični zakon Republike Kosovo broj 04/L-082, vidjeti iznad 39, član 73 (Opšta pravila o izricanju kazne).

[84] Vrhovni sud Republike Kosovo, *Kosovo Sentencing Guidelines – Smjernice za izricanje kazni*, izdate u februaru 2018, str. 10, dostupno na: https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/legalOpinions/Sentencing%20Guidelines_February%202018.pdf.

[85] *Ibid.*, str. 11.

[86] Ismet Salihu, Hilmi Zhitija and Fejzullah Hasani, *Commentary of the Criminal Code of the Republic of Kosovo (Publishing 1) - Komentar Krivičnog zakona Republike Kosovo – prvo izdanje*, str. 255, dostupno na: *Microsoft Word - 140402_Komentari - Kodi Penal i Kosoves-version final.doc (rks-gov.net).

U skladu sa navedenim, treba napomenuti da je u ponovljenom postupku Osnovni sud utvrdio da su olakšavajuće okolnosti (i) *finansijsko i porodično stanje optuženog*, (ii) *starosna dob*, (iii) *ispravno ponašanje pred sudom* i (iv) *kajanje zbog počinjenog krivičnog djela*. Prilikom djelimične izmjene odluke Osnovnog suda Apelacioni sud je, između ostalih, naveo da, „*iako je prvostepeni sud utvrdio olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, nije ih ispravno ocijenio, te da postoje i druge otežavajuće okolnosti koje prvostepeni sud nije uzeo u obzir, a posebno...*“ nije dalje elaborirao olakšavajuće okolnosti, fokusirajući se samo na otežavajuće okolnosti. Takav način stvara prostor za tumačenje, jer nije jasno da li se Apelacioni sud složio/djelimično složio/nije složio, ili se u potpunosti nije složio sa nalazima Osnovnog suda u vezi sa olakšavajućim okolnostima. Međutim, četiri olakšavajuće okolnosti koje je uzeo u obzir Osnovni sud, a koje Apelacioni sud nije dalje razmatrao, zaslužuju pažnju zbog sljedećih razloga:

- (i) „*finansijsko i porodično stanje optuženog*“, odnosno učinioca, na osnovu Smjernica za izricanje kazne, nije trebalo smatrati olakšavajućim okolnostima u ovom slučaju. Razlog za to je što, prema Smjernicama za izricanje kazne, sudovi obično uzimaju u obzir „*porodično stanje*“ optuženog i uticaj koji zatvorska kazna može da ima na druge, posebno kada su u pitanju mala djeca, a optuženi je jedini roditelj.^[87] Međutim, prema Smjernicama, „*ukoliko je bilo koji član porodice žrtva krivičnog djela učinioca, ili je bilo koji drugi član porodice doveden u opasnost, onda ne bi trebalo da bude ublažavanje na osnovu porodičnih okolnosti koje se odnose na žrtvu.*“^[88] U ocjeni *porodičnog stanja* i da li ga treba kvalifikovati kao olakšavajuću okolnost, prema Smjernicama za izricanje kazne, za sudove su relevantna pitanja: *Koliko je ozbiljno krivično djelo i kakve su povrede ukoliko postoje? i Da li je neki član porodice uključen kao žrtva?*^[89] Odgovori na ta pitanja u okolnostima slučaja i u svjetlu objašnjenja datih

[87] *Ibid.*, str. 113.

[88] *Ibid.*, str. 114.

[89] *Ibid.*, str. 115.

u Smjernicama za izricanje kazne pojašnjavaju da „*porodično stanje*” nije moglo da se koristi kao olakšavajuća okolnost.

S druge strane, a što se tiče „*finansijskog stanja*” učinioca, Smjernice za izricanje kazne, između ostalog, predviđaju da (a) u nekim slučajevima kontinuiran rad ili dobre radne navike u prošlosti mogu pozitivno da utiču na lakše prekršaje, jer bi buduća ekonomska perspektiva okrivljenog mogla da bude narušena ukoliko bude poslat u zatvor na kraći period, međutim (b) sudovi to mogu da uzimaju kao nevažno, tvrdeći da „*posebno kada postoji dovoljan stepen krivice, učinilac je bio u potpunosti svjestan moguće kazne koja bi mogla da proizađe iz počinjenja krivičnog djela, uključujući i gubitak posla, ali je, ipak, odlučio da ignoriše posljedice*^[90]” i (c) „*sa povećanjem težine krivičnog djela sudovi bi trebali da pridaju manje važnosti ovoj okolnosti. To se posebno odnosi na nasilne zločine*^[91]”. Naime, prilikom izricanja novčane kazne obično se uzima u obzir „*finansijsko stanje učinioca*”, odnosno, prema članu 73 (Opšta pravila o odmjeravanju kazne) Krivičnog zakonika iz 2012. godine, „*prilikom izricanja novčane kazne sud vodi računa o imovinskom stanju učinioca, a posebno vodi računa o visini ličnih primanja, drugih primanja, imovine i njegovih obaveza. Sud ne izriče novčanu kaznu koja je izvan mogućnosti učinioca*”^[92]. Dakle, na osnovu navedenog, zbog težine krivičnog djela u ovom slučaju i težine nastalih posljedica – gdje je učinilac P.N. ubio suprugu i maloljetnu kćer, ugrozio živote ostalih članova porodice u kući, stvorivši tešku traumu za umiješane, posebno preostalu djecu koja s tim moraju da žive do kraja života – *porodično i finansijsko stanje* učinioca nije trebalo smatrati olakšavajućim okolnostima na osnovu samih Smjernica za izricanje kazne;

[90] *Ibid.*, str. 112.

[91] *Ibid.*, str. 113.

[92] Krivični zakonik Republike Kosovo broj 04/L-082, vidjeti iznad 39, član 73 (Opšta pravila o izricanju kazne).

- (ii) „*starosnu dob optuženog*”, takođe, u ovom slučaju nije trebalo smatrati olakšavajućom okolnošću. To je zato što, prema Smjernicama za izricanje kazni, (a) „kako bi se pravilno procijenila situacija '*mladosti*', uzimaju se u obzir elementi kao što su krhka, neiskusna, nezrela ili naivna ličnost. Slično tome, okolnost *starosti* mora da se procijeni u odnosu na zdravlje, nedostatak snage, bolest i tako dalje^[93] i (b) kada se ocjenjuje da li godine treba uzeti u obzir kao olakšavajuću okolnost, potrebno je utvrditi da li je „učinilac imao manje od 18 godina, ili više od 65 godina”. Dakle, da bi okolnost mogla da bude olakšavajuća, učinilac mora da bude nesposoban da adekvatno razumije prirodu svog ponašanja zbog mladosti, ili, s druge strane, zbog lošeg zdravlja i starosti, da ima male šanse za ponovnu socijalizaciju u društvo^[94]. Učinilac je bio u četrdesetim godinama kada je počinio krivično djelo, a okolnosti očigledno ne spadaju ni u jednu od kategorija opisanih u Smjernicama za izricanje kazne u smislu korišćenja starosti optuženog kao olakšavajuće okolnosti;
- (iii) isto važi i za „*korektno ponašanje pred sudom i kajanje zbog počinjenog krivičnog djela*”, koje u ovom slučaju nije trebalo smatrati olakšavajućim okolnostima, ili je njihovu primjenu trebalo detaljno obrazložiti. To je zato što je, prema Smjernicama za izricanje kazni, (a) „*obavezna pažnja u slučajevima nasilja u porodici, imajući u vidu opštu dinamiku nasilnog odnosa. Ponašanje učinioca u ovim krivičnim djelima po pravilu ne bi trebalo da ima nikakvu težinu za ublažavanje kazne*^[95], (b) *dobrovoljna predaja se bitno umanjuje kada su u pitanju postupci porodične prirode* i (c) *uopšteno, izjave ili izvinjenja optuženog treba posmatrati skeptično, jer lažno pokajanje može da bude sastavni dio ciklusa nasilja prisutnog u odnosima porodičnog nasilja*“^[96]. Pri odmjeravanju olakšavajućih okolnosti Osnovni i Apelacioni sud nisu uzeli

[93] *Smjernice za izricanje kazne*, vidjeti iznad 84, str. 118.

[94] *Ibid.*, str. 118.

[95] *Ibid.*, str. 151.

[96] *Ibid.*, str. 132.

u obzir ove smjernice. Pitanje kajanja i njegovo razmatranje kao olakšavajuće okolnosti zaslužuje pažnju. Iako Smjernice za izricanje kazne navode da to može da bude značajan olakšavajući faktor, ono mora da se analizira u svjetlu odgovarajućih napora da se minimiziraju uticaj i ukupne okolnosti slučaja. Prvo pitanje na koje mora da se odgovori prilikom određivanja težine kajanja u smislu olakšavajućih okolnosti, prema Smjernicama za izricanje kazne, jeste da li je „žrtva preživjela“. Ukoliko je odgovor na to pitanje negativan, ostala pitanja gube na težini, a ukoliko bi se koristila kao podrška u ocjeni tih olakšavajućih okolnosti, zahtijevaju detaljno objašnjenje;

- (iv) pažnju zaslužuje i nedostatak evaluacije prisustva djece na mjestu zločina kao specifičnog otežavajućeg faktora. Smjernice o odmjeravanju kazne izričito navode da bi sud trebalo da uzme u obzir tu otežavajuću okolnost u slučajevima kada su a) dijete (ili drugi) svjedoci bili fizički prisutni kada se nasilje dešavalo, b) dijete (ili drugi) svjedoci mogli da čuju nasilje/zlostavljanje, nisu bili fizički prisutni, ali osjećaju posljedice. Dalje, Smjernice za izricanje kazne posebno napominju da, ukoliko je dijete bilo prisutno u kući tokom krivičnog djela, sud mora posebno da sagleda istoriju odnosa i njen uticaj na dijete, takođe napominjući da čak i ako krivično djelo ne uključuje radnje koje su usmjerene direktno protiv djeteta, prisustvo djeteta može da se smatra otežavajućim faktorom, jer će dijete biti dodatna žrtva. Kada se utvrdi da je prisustvovalo dijete, sud mora da utvrdi stepen povrede i da razmotri njeno pogoršanje, slično kao i kod primarne žrtve. Podsjećamo da je u okolnostima slučaja žrtva ubijena u kući svog brata zajedno sa kćerkom starom osam godina, uključujući i prisustvo druge djece i članova porodice. Iako se u sudskim presudama pominje prisutnost druge djece i članova porodice, ta okolnost nije uzeta u obzir u dovoljnoj mjeri i/ili naglašena ni od jednog od sudova. Dodatno, mora da se napomene da Istanbulska konvencija zahtijeva priznanje da su djeca žrtve nasilja u porodici, kao i svjedoci nasilja u porodici. Takođe, prema članu 26 (Zaštita i

podrška za djecu svjedoke), stranke će preduzeti neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere kako bi obezbijedile da se prilikom pružanja usluga zaštite i podrške žrtvama vodi računa o pravima i potrebama djece svjedoka svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom.

Drugo pitanje koje zaslužuje pažnju jeste primjena Zakona o naknadi štete žrtvama zločina iz 2015. godine. Između ostalog, to pitanje je važno zbog toga što je sud (i) naložio učiniocu P.N. da plati porez od 50 evra prema članu 39 (Finansiranje naknade žrtvama zločina) Zakona o naknadi štete žrtvama zločina iz 2015. godine, i (ii) s obzirom na to da se „na osnovu člana 463 stav 2 ZKPK, oštećena strana upućuje da imovinskopravni zahtjev realizuje u parničnom postupku“. Ipak, u presudama nije bilo informacija koje se odnose na Zakon o nadoknadi štete žrtvama zločina, odnosno na član 9 (Neposredan pristup na naknadu žrtvama) i član 10 (Obaveza prvobitnog traženja restitucije od okrivljenog) na osnovu kojih žrtve mogu da traže pristup nadoknadi pod uslovima i postupcima utvrđenim navedenim zakonom. Takođe, treba napomenuti da su izazovi pri sprovođenju važećih zakona o nadoknadi štete žrtvama zločina, između ostalog, naznačeni u različitim izvještajima civilnog društva, uključujući, ali ne ograničavajući se na one koje je objavio Kosovski pravni institut. Riječ je posebno o (i) propustu sudova da podrže Fond za naknadu štete žrtvama zločina objavljen 2020. godine, (ii) izazovima pri implementaciji Zakona o naknadi štete žrtvama zločina koji je objavljen 2021. godine, (iii) naknadi štete žrtvama nasilja u porodici koja je objavljena 2023. godine^[97]. S tim u vezi, takođe, mora da se napomene da su građanske tužbe, pravni lijekovi i pitanja odštete obaveza države prema čl.29 (Gračanske tužbe i pravni lijekovi) i 30 (Kompensacija) Istanbulske konvencije.

[97] Vidjeti (i) Propust sudova da podrže Fond za nadoknadu štete žrtvama zločina objavljen 2020, (ii) Izazovi u implementaciji Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela objavljenog 2021. godine i (iii) nadoknada štete žrtvama nasilja u porodici objavljena 2023. godine, koju je objavio Kosovski pravni institut, dostupno na: (i) <https://kli-ks.org/deshtimi-i-gjykatave-ne-mbushjen-e-programit-per-kompensimin-e-viktimave-te-krimit/>, (ii) <https://kli-ks.org/sfidat-e-zbatimit-te-ligjit-per-kompensimin-e-viktimave-te-krimit/> i (iii) <https://kli-ks.org/kompensimi-i-viktimave-te-dhunes-ne-familje/>.

Konačno, član 53 Ustava Republike Kosovo [Tumačenje odredbi o ljudskim pravima] obavezuje sve javne organe na Kosovu da tumače ljudska prava u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava. Standardi uspostavljeni putem Ustava, uključujući pozitivne obaveze države koje proizlaze iz prava na život, kako je utvrđeno članom 25 Ustava (Pravo na život) i članom 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP), pominju se u presudi Ustavnog suda u slučaju KI41/12 objavljenoj 26. februara 2013. godine, koja se odnosi na ubistvo D.K. Sudske odluke u tom slučaju nisu upućivale na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, niti na sudsku praksu Ustavnog suda Kosova u tom pogledu.

Uzimajući u obzir navedeno, moramo da se osvrnemo na karakteristike slučaja u pozitivnom kontekstu. Prvo, predmet je riješen u roku od dvije i po godine, napominjemo pri tome da je predmet dva puta rješavan na Osnovnom sudu, dva puta na Apelacionom sudu i jednom na Vrhovnom sudu, koji je predmet vratio na ponovni postupak prvenstveno zbog priznanja krivice. Takođe, potrebno je napomenuti da skraćeni rokovi za istragu i završetak glavnog pretresa, predviđeni izmjenama Zakonika o krivičnom postupku iz 2023. godine, nisu bili primjenjivi u toku postupka u ovom predmetu. Drugo, ni u jednoj sudskoj odluci nije korišćen seksistički ili ponižavajući jezik u odnosu na žrtve.

2. Femicid II: učinilac B.V., žrtva A.V.

2.1 Kratak opis slučaja

Dana 6. avgusta 2019. godine, oko 23 časa i 18 minuta, učinilac B.V. lišio je života svoju suprugu A.V. na ulici, koristeći pištolj tipa „Pietro Beretta Gardone“, koji je nezakonito posjedovao. Prema informacijama u odgovarajućim sudskim presudama, tog dana oni su se verbalno sukobili, a učinilac je bio i fizički nasilan prema supruzi. Zbog ovog nasilja, žrtva je odlučila da ode. Nakon što se B.V. probudio i ustanovio da njegova žena nije u kući, uzeo je pištolj i izašao iz kuće da je traži. Žrtva A.V. je bila u blizini kuće, čekala je taksu koji je pozvala njena kćerka. Kada ju je učinilac B.V. ugledao, prišao joj je i pucao petnaest puta u nju. Četrnaest metaka je pogodilo žrtvu u različite dijelove tijela, počevši od glave, vrata, grudi i nogu, što je dovelo do trenutne smrti. Jedan očevidac je svjedočio

da je, nakon pucnjave, učinilac prišao žrtvi i nazvao je „*kurvom majčinom*“. Nakon ubistva učinilac B.V. je prekrpio žrtvu krpom i nazvao sestru svoje supruge rekavši joj: „*Dobro večer, N., B. pri telefonu... Ubio sam tvoju sestru, izvini ali nisam mogao više, dosta je bilo, nisam mogao više*“. Potom je pozvao svog brata i sina i rekao im da je ubio A.V.

2.2 Ličnost i ponašanje učinioca

Prema dostupnim podacima u odgovarajućim sudskim presudama, učinilac B.V. je bio taksista, pripadnik srednje klase, prethodno razveden, otac troje djece. Od kada se razveo, nije bio u dobrim odnosima sa svojom djecom, osim sa najstarijim sinom. Prema tvrdnjama kćerki žrtve, odnos između ovog para je bio dobar do dvije nedjelje prije ubistva, kada je jedna kćerka „*primijetila da je učinilac počeo drugačije da se ponaša, odnosno da je nastojao da kontroliše suprugu i da je postao agresivan*“. Prema svjedočenjima, na dan ubistva učinilac B.V. je pretukao žrtvu A.V. prijeteći joj oružjem. Žrtva je obavijestila kćerke o incidentu i zamolila ih da joj pozovu taksi.

Učinilac je tvrdio da je nije namjerno ubio, navodeći, između ostalog, da mu je, zbog nervoze i afekta, pao „*mrak na oči i da mu se zacrnilo*“. Međutim, u toku sudskog postupka obavljeno je medicinsko vještačenje kojim je utvrđeno da kod počinioca nije bilo psihičkih smetnji ili mentalnih bolesti psihotičnog karaktera, da nije postojala mentalna retardacija, da nije bilo organskih psihičkih poremećaja ili zloupotrebe opojnih supstanci. Nije ustanovljen ni kratkotrajni poremećaj ili stanje dubokog mentalnog šoka, te je utvrđeno da je u vrijeme ubistva bio poslovno sposoban i uračunljiv.

2.3 Podaci o žrtvi

Prema dostupnim podacima, žrtva A.V. je bila udovica, prvi muž joj je poginuo u nesreći i sama je odgajala svoje dvije kćerke. Nakon nekoliko godina upoznala je učinioca B.V., vjenčali su se i preselili se u Švajcarsku. Nije imala posao, a prema svjedočenjima, bila je nezadovoljna životom u Švajcarskoj i izrazila je želju da se vrati na Kosovo.

2.4 Krivični postupak

Učinilac B.V. je počinio ubistvo 6. avgusta 2019. godine. Tužilaštvo je 28. februara 2020. godine podiglo optužnicu [broj PP/I.nr.134/19] protiv učinioca B.V. zbog (i) izvršenja krivičnog djela teško ubistvo iz tačke 1.3 stava 1 člana 173 (Teško

ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine, odnosno zbog „lišavanja života člana porodice“, i zbog (ii) krivičnog djela neovlašćeno posjedovanje, kontrola i držanje oružja iz člana 366. Krivičnog zakonika iz 2019. godine.

Osnovni sud je 1. oktobra 2021. godine donio Presudu [broj P.nr.13/20] kojom je učinilac B.V. proglašen krivim za (i) krivično djelo teško ubistvo iz tačke 1.3 stav 1 člana 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine, odnosno za „lišavanje života člana porodice“, u sticaju sa (ii) krivičnim djelom neovlašćeno posjedovanje, kontrola i držanje oružja na osnovu člana 366 Krivičnog zakonika iz 2019. godine. Osuđen je na doživotni zatvor.

Na osnovu saznanja dostupnih u presudi Osnovnog suda, prema iskazima kćerke oštećene, kritične noći majka je pozvala jednu od kćerki, tražila pomoć i izjavila: „neću više ostati ovdje, boli me vrat i krv mi curi iz uha i taksu bi trebalo da dođe po mene“. Takođe, prema svjedočenjima, ona je rekla drugoj kćerki: „da, tukao me je toliko da mi krv curi iz uha, uhvatio me je za vrat i prijetio pištoljem“. Tokom postupka zastupnik kćerki žrtve, između ostalog, naveo je da „bol koja je nanosena oštećenim predstavlja važnu činjenicu i da se mora uzeti u obzir, imajući u vidu dvije kćerke koje su, želeći sreću majci, od svoje petnaeste godine živjele odvojeno od nje. A sada, sada nemaju roditelja koji bi im pružio roditeljsku podršku i porodičnu toplinu i ostale su bez ijednog roditelja. Takođe, bol nanosena sestri žrtve, koju je nakon ubistva učinilac pozvao na svirep način i hladnokrvno joj rekao: Ubio sam je, mrtva je“.

Branilac učinioca B.V. je naveo, između ostalog, da (i) „nedostaje volja, da se slučaj dogodio iz razloga motivisanih verbalnim sukobima između njih, da nisu procijenjene pravne i fatalne posljedice, što je dovelo do velike nervoze i stanja afekta, gdje je optuženom ‘pao mrak na oči’ i sve mu se zacrnilo. Stoga, naveo je: Smatram da nedostaje elemenat volje, jer je optuženi volio žrtvu, međutim, nije mogao prihvatiti njeno nerazumno ponašanje, ali je požalio svoje greške, da (ii) žrtva A.V. nikad nije bila u radnom odnosu u Švajcarskoj, da je živjela od prihoda optuženog B. i da je (iii) kobne noći, nerazumnim ponašanjem i provokacijama A.V., telefonirajući i odbijanjem da mu dozvoli da je odveze u Prištinu svojim automobilom, protivrječivši mu, neodmjerenim osjećanjima, kod optuženog B. stvorila nervozu i uznemirenost, koji su uticali da preduzme opasnu radnju sve do lišavanja života svoje supruge“.

Osnovni sud je osudio učinioca na kaznu doživotnog zatvora, a prilikom objašnjenja otežavajućih okolnosti, između ostalih, naveo je: (i) „društveni rizik, imajući u vidu okolnost koja u ovom slučaju predstavlja elemenat krivičnog djela, izražen u većoj mjeri nego što je to potrebno za postojanje krivičnog djela i

njegovu kvalifikaciju, odnosno činjenicu da je učinilac pucao 15 puta u žrtvu, sve do posljednjeg metka u pištolju, (ii) stepen krivične odgovornosti učinioca... uzimajući u obzir zrelo i dugotrajno razmišljanje o izvršenju djela koje proizilazi iz volje, u konkretnom slučaju nakon iskazivanja nezadovoljstva u bračnom životu, nakon rasprave kritičnog dana i nakon što je izašla iz kuće, optuženi je primijetio njeno odsustvo, i od dva revolvera koja je imao kod kuće, jednog sa dozvolom i jednog bez dozvole nadležnog organa, uzeo revolver bez dozvole, odlučan u svojim postupcima, krenuo za njom i nakon što ju je pronašao i nakon što ju je izvrjeđao riječima 'kurva majčina' izvršio odluku, (iii) stepen krivične odgovornosti učinioca, koji može da se posmatra kao stepen odgovornosti, stepen ugroženosti zaštićene vrijednosti, (iv) posljedice izvršenja krivičnog djela; okolnosti pod kojima je krivično djelo počinjeno, što se ocjenjuje načinom izvršenja krivičnog djela, uzimajući u obzir vrijeme (gluho doba noći) kada je žrtva bila bez odbrane, ne očekujući da bi joj se tako nešto moglo dogoditi, (v) podmukao način izvršenja krivičnog djela, gdje je žrtvi prvo pucao u leđa i nakon što je pala, nastavio dalje sa još 14 hitaca u glavu i gornji dio tijela, (vi) ponašanje učinioca nakon izvršenja krivičnog djela, izraženo njegovim hladnokrvnim stavom, izvadiвши maramu iz njene torbe i pokrivši je, a zatim odmah upućuje telefonski poziv bratu, sinu i sestri žrtve kako bi ih obavijestio da je ubio svoju ženu, (vii) njegovim ponašanjem tokom postupka bez sažaljenja prema žrtvi, naprotiv, izražava sažaljenje prema sebi, objašnjavajući sebi da mu se u jednom trenutku dogodilo nešto neobjašnjivo kada mu se zamračilo pred očima i da je tada pucao, tražeći da mu se sudi blažom kaznom i zbog bolesti, godina i činjenice da ga čekaju nećaci i nećakinje, uopšte ne razmišljajući o relativno mladoj dobi žrtve i da je i ona imala nećake i nećakinje, (viii) njegov nekorektan odnos prema žrtvinim kćerkama, koje su nakon nesreće njihovog oca sada ostale i bez majke, te njegovom krivicom podmuklo odsječene iz njenog života, koje on tješi da nisu ostale bez roditelja nudeći ljubav koju je on imao, ima i imaće za njih, (ix) konačno, intenzitet emocionalnog bola žrtvinih kćerki, koje su, nakon što je majka zatražila pomoć, na sve načine pokušavale da je spasi... ali umjesto da je spasi, primile su vijest o gubitku najvoljenije osobe, jedinog roditelja, ubijenog od osobe kojoj su vjerovali i koju su smatrali roditeljem". Osnovni sud nije utvrdio da postoji ijedna olakšavajuća okolnost.

Na odluku Osnovnog suda žalbu je uložio učinilac B.V.

Apelacioni sud je 25. februara 2022. godine donio Presudu [broj PAKR.nr.16/22] kojom je djelimično preinačio presudu Osnovnog suda, a učinioca je osudio na jedinstvenu kaznu zatvora od dvadeset pet godina za oba krivična djela. Obrazlažući odnos između olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, Apelacioni sud je, između ostalih, utvrdio da (i) postoje „olakšavajuće okolnosti koje prvostepeni sud nije uzeo u obzir, (ii) u pogledu otežavajućih okolnosti, uprkos tome što su neke od njih u vezi sa sastavnim

elementima krivičnog djela za koje je optuženi proglašen krivim, neke otežavajuće okolnosti koje je utvrdio prvostepeni sud, zapravo, treba posmatrati kao olakšavajuće, a ne otežavajuće, a posebno ponašanje optuženog nakon izvršenja krivičnog djela, kada je uzeo maramu žrtve i njome pokrio njeno tijelo, ova okolnost ne može da se smatra otežavajućom, zatim, podmukao način izvršenja krivičnog djela pogrešno je ocijenjen kao otežavajuća okolnost, jer na osnovu načina izvršenja krivičnog djela, ne proizilazi da je ubistvo izvršeno na lukav – podmukao način, kako je prvostepeni sud utvrdio, a činjenica da je optuženi nakon izvršenja krivičnog djela sačekao dolazak policije i u međuvremenu obavijestio članove porodice ne može da se smatra otežavajućom okolnošću, kao i u krajnjoj liniji način odbrane optuženog za izvršenje krivičnog djela, gdje izjavljuje da mu se u kritičnom trenutku zamračilo pred očima i da više nije bio svjestan svojih postupaka, dakle, želeći otkloniti umišljaj kao elemenat krivičnog djela, ne usuđuje se uzeti kao otežavajuću okolnost i (iii) da postoje i olakšavajuće okolnosti koje prvostepeni sud uopšte nije uzeo u obzir, da je otac troje djece, relativno star, da je požalio, da se izvinio kćerkama žrtve, da se javno izvinio (tokom pretresa) i da ranije nije osuđivan, njegovo ponašanje nakon izvršenja krivičnog djela, posebno onaj momenat kada je optuženi uzeo maramu od pokojne i pokrio njen leš i čekajući dolazak policije u međuvremenu na mjestu događaja obavijestio članove porodice o slučaju". Na osnovu toga, Apelacioni sud je utvrdio da je izrečena kazna doživotnog zatvora neprimjerena, te je učiniocu izrečena kazna zatvora u trajanju od dvadeset pet godina.

Protiv presude Apelacionog suda Tužilaštvo je podnijelo zahtjev za zaštitu zakonitosti, koji je Vrhovni sud odbio Presudom [PML.br.268/2022] od 7. jula 2022. godine.

2.5 Krivična sankcija

Presudom [PAKR.nr.16/22] od 25. februara 2022. godine Apelacioni sud je osudio učinioca na kaznu zatvora u trajanju od dvadeset pet godina.

Komentar:

Krivično djelo je počinjeno 2019. godine, kada je bio na snazi Krivični zakonik iz 2019. godine. Kao što je navedeno u odgovarajućem dijelu ovog izvještaja, za razliku od Krivičnog zakonika iz 2012. godine, koji u članu 179 (Teško ubistvo) nije predvidio rodno zasnovano ubistvo kao teško ubistvo, Krivični zakon iz 2019. godine u članu 173 (Teško ubistvo) predviđa rodno

zasnovano ubistvo. U okolnostima ovog slučaja krivično djelo je kvalifikovano kao „*teško ubistvo, lišavanje života člana porodice*“, kako je predviđeno članom 173 stav 1 tačka 1.3 KZ iz 2019. godine.

S tim u vezi, s obzirom na motiv ubistva i okolnosti pod kojim je ono izvršeno, to ubistvo predstavlja tipičan slučaj koji potpada pod opšteprihvaćenu definiciju femicida. Ubistvu je prethodilo nasilje u porodici, događaji koji su prethodili ubistvu jasno pokazuju da je učinilac izgubio kontrolu nad suprugom, što je, između ostalog, kod njega izazvalo osjećanje odbačenosti i poniženja, ponašanje koje je, između ostalog, rezultat patrijarhalnog sistema vrijednosti i stereotipnih rodnih uloga. Te okolnosti nadležni sudovi su trebali da uzmu u obzir prilikom kvalifikacije krivičnog djela u skladu sa izmjenama Krivičnog zakonika iz 2019. godine. Redovni sudovi nisu uzeli u obzir tačku 1.10 stav 1 člana 173 (Teško ubistvo) KZ iz 2019. godine, odnosno lišavanje života drugog lica zbog pola. Dalje, Osnovni i Apelacioni sud su različito gledali na odmjeravanje kazne pri ocjeni odgovarajućih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Osnovni sud je učiniocu izrekao kaznu doživotnog zatvora a da pri tome nije utvrdio olakšavajuće okolnosti, a Apelacioni sud je smanjio kaznu na dvadeset pet godina zatvora navedeći pri tome niz olakšavajućih okolnosti koje zaslužuju pažnju.

Iako je Apelacioni sud naveo da su neke od otežavajućih okolnosti koje je utvrdio Osnovni sud „*vezane za sastavne elemente krivičnog djela za koje je optuženi proglašen krivim*, on nije razjasnio na koje okolnosti se poziva. Dalje, utvrdio je da *u konačnici, način odbrane optuženog, gdje izjavljuje da mu se u trenutku zamračilo pred očima i da više nije bio svjestan svojih postupaka, dakle, želeći otkloniti umišljaj kao elemenat krivičnog djela, [sud] se nije usudio da ga uzme kao otežavajuću okolnost.*“

I pored te konstatacije u presudi Apelacionog suda, treba napomenuti da se, prema (i) Komentaru Krivičnog zakonika, između ostalog, *objektivni elemenat izražava u „nаноšenju velike patnje i bola žrtvi, dok se subjektivni elemenat ogleda u svijesti i želji, odnosno zadovoljstvu učinioca da izazove takav bol i patnju*“, i da, prema (ii) Smjernicama o izricanju kazne, „*posebno okrutan*

način postoji kada krivično djelo uključuje nerazumno nanošenje bola i okrutnosti znatno većih od onih koji se obično koriste prilikom izvršenja takvog djela". I pored navedenog, Apelacioni sud je utvrdio da „ne proizilazi da je ubistvo izvršeno na lukav – podmukao način, kako je utvrdio prvostepeni sud". Sud nije dalje objasnio razlog kako je utvrdio da ubistvo nije izvršeno na podmukao način.

U pogledu olakšavajućih okolnosti, Apelacioni sud je, između ostalih, naveo (i) *finansijsko i porodično stanje optuženog*, (ii) *starosnu dob*, (iii) *korektno ponašanje pred sudom i kajanje zbog počinjenog krivičnog djela*.

Obrazloženje presude Apelacionog suda ne opravdava ocjenu navedenih okolnosti kao olakšavajućih prvenstveno imajući u vidu osnov Smjernica za odmjeraivanje kazne:

- (i) pri ocjeni „*porodičnog stanja*“ i da li ga treba kvalifikovati kao olakšavajuću okolnost, pitanja relevantna za sudove su: *Koliko je teško krivično djelo i koje su povrede, ukoliko postoje? i Da li je bilo koji član porodice uključen kao žrtva?*^[98] U okolnostima slučaja i u skladu sa objašnjenjima datim u Smjernicama za izricanje kazne, odgovor na oba ta pitanja pojašnjava da se „porodično stanje“ nije moglo da koristi kao olakšavajuća okolnost prvenstveno zbog težine krivičnog djela, te težine prouzrokovanih posljedica u ovom slučaju – učinilac je ubio svoju suprugu i napravio tešku traumu velikom broju upletenih ljudi, posebno djeci koja s tim moraju da žive do kraja života;
- (ii) „*starosnu dob optuženog*“ ni u ovom slučaju nije trebalo smatrati olakšavajućom okolnošću, zato što, prema Smjernicama za izricanje kazne i kao što je već navedeno: (a) *da bi se pravilno procijenila situacija 'mladosti', moraju da se uzmu u obzir elementi kao što su krhka, neiskusna, nezrela ili naivna ličnost, slično tome, okolnost 'starosti' mora da se*

[98] *Ibid.*, str. 115.

procijeni u odnosu na zdravlje, nedostatak snage, bolest i tako dalje^[99] i (b) kada se procjenjuje da li starosnu dob treba uzeti u obzir kao olakšavajuću okolnost, treba utvrditi da li je *činilac imao manje od 18 godina ili više od 65 godina*. Dakle, da bi takva okolnost bila primjenjiva, učinilac mora da bude ili nesposoban da adekvatno razumije prirodu svog ponašanja zbog mladosti, ili da učinilac ima male šanse da se resocijalizuje u društvo zbog lošeg zdravlja i starosti^[100]. Prema informacijama dostupnim u odgovarajućim sudskim presudama, učinilac nije potpadao pod navedeni raspon starosnih kategorija kada je izvršio krivično djelo, a ostale okolnosti očigledno se ne ubrajaju ni u jednu od kategorija opisanih u Smjernicama za izricanje kazne u smislu da se starost optuženog koristi kao olakšavajuća okolnost;

- (iii) isto važi i za *„korektno ponašanje pred sudom i kajanje zbog počinjenog krivičnog djela“*, što, prema Smjernicama za izricanje kazne, nije trebalo smatrati olakšavajućim okolnostima, jer (a) *zahtijeva se pažnja u slučajevima nasilja u porodici, imajući u vidu opštu dinamiku nasilnog odnosa. Ponašanje učinioca u ovim krivičnim djelima, po pravilu, ne bi trebalo da ima nikakvu težinu za ublažavanje kazne*^[101], (b) *dobrovoljna predaja gubi na značaju kada je u pitanju postupak porodične prirode i (c) uopšteno, na izjave ili izvinjenja okrivljenog treba gledati sa skepticizmom, jer lažno pokajanje može da bude sastavni dio ciklusa nasilja prisutnog u odnosima nasilja u porodici.*^[102] Te Smjernice Apelacioni sud nije uzeo u obzir kada je koristio dva navedena osnova kao olakšavajuće okolnosti. Obrazloženje Apelacionog suda, između ostalog, da se učinilac (i) izvinio kćerkama žrtve, (ii) pokrio leš žrtve maramom nakon ubistva i (iii) pozvao članove porodice kako bi ih obavijestio o ubistvu ne ispunjava kriterijume utvrđene Smjernicama o izricanju kazne. Pitanje kajanja i njegovo

[99] *Ibid.*, str. 118.

[100] *Ibid.*, str. 118.

[101] *Ibid.*, str. 151.

[102] *Ibid.*, str. 132.

- (iv) razmatranje kao olakšavajuće okolnosti, kao i u prethodnom slučaju, zaslužuje pažnju. Iako Smjernice za izricanje kazne navode da to može da bude značajan olakšavajući faktor, to treba analizirati u svjetlu odgovarajućih nastojanja da se minimiziraju uticaj i opšte okolnosti slučaja. Prvo pitanje na koje mora da se odgovori pri određivanju težine kajanja u smislu olakšavajuće okolnosti, prema Smjernicama za odmjeravanje kazne, jeste da li je „žrtva preživjela“? Ukoliko je odgovor na to pitanje negativan, ostala pitanja navedena u odgovarajućoj listi gube težinu, zahtijevajući posebno obrazloženje kako bi se koristila kao podrška ovom konkretnom olakšavajućem faktoru.

Konačno, nepozivanje na Zakon o naknadi štete žrtvama iz 2015. godine i neupućivanje na pozitivne obaveze države da štiti pravo na život na osnovu Ustava i EKLJP, kako je to razrađeno sudskom praksom ESLJP i Ustavnog suda, ostaju na snazi kao i u prethodnoj studiji slučaja koja je već obrađena. S obzirom na navedeno, moraju da se istaknu još dvije karakteristike ovog slučaja. Prvo, predmet je riješen u roku od dvije i po godine. Također, potrebno je napomenuti da skraćeni rokovi za istragu i završetak glavnog pretresa, predviđeni izmjenama Zakonika o krivičnom postupku iz 2023. godine, nisu bili primjenjivi u toku postupka u ovom predmetu. Ni u jednoj presudi nije korišćen seksistički ili ponižavajući jezik u odnosu na žrtve.

3. Femicid III: učinilac S.Q., žrtva L.Q.

3.1 Kratak opis slučaja

Dana 1. jula 2021. godine, oko 17 časova, učinilac S.Q. nanio je laku tjelesnu povredu svojoj supruzi L.Q. tako što je, nakon kontinuiranih nesporazuma među njima, učinilac uzeo čaršav i njime supruzi stisnuo vrat usljed čega su žrtvi nanesene lake tjelesne povrede. Dana 1. januara 2022. godine učinilac S.Q. je počinio krivično djelo nasilje u porodici iz stava 1 člana 248 (Nasilje u porodici) KZ iz 2019. godine. Prema podacima iz odgovarajućih sudskih presuda, S.Q. je vrijeđao suprugu govoreći joj: „*varaš me, ilazi iz kuće*“ pred njihovim sinom, koji je to prijavio policiji. Dana 5. januara 2022. godine, oko 13.30 časova, učinilac S.Q. je ubio žrtvu L.Q. u njihovoj kući. Učinilac je tražio od svoje maloljetne kćerke da

mu donese čašu vode, a nakon što je ona otišla po vodu, pucao je šest puta u svoju suprugu L.Q. iz pištolja marke „zoraki“ i ubio je. S.Q. je pucao u vrat, ispod pazuha, u lijevu i desnu stranu grudi, butinu i šaku svoje supruge.

3.2 Ličnost i ponašanje učinioca

U toku prvostepenog postupka, prema presudi Osnovnog suda, učinilac je, između ostalog, izjavio da je „*počinio sva krivična djela koja mu se optužnicom stavljaju na teret, a potom se izvinio objema porodicama, a posebno djeci, i rekao da se nada da se takav slučaj više nikada neće ponoviti*“. Prema riječima pravnog zastupnika žrtve, „*optuženi je i ranije tukao i maltretirao žrtvu zbog čega su posljedice snosila njihova zajednička djeca*“. Sud je, takođe, utvrdio da je učinilac „*bio uračunljiv u vrijeme izvršenja krivičnog djela, da je bio sposoban da shvati značaj svog djela i da upravlja svojim radnjama, a u dosadašnjem toku krivičnog postupka nije istaknuta nijedna okolnost koja bi dovela u sumnju mentalnu sposobnost optuženog*“. Taj zaključak je zasnovan na izvještaju Instituta za forenzičku psihijatriju u kojem se, između ostalog, kada je riječ o psihičkom zdravlju učinioca, navodi da „*on ne boluje od psihotičnog poremećaja, da nije utvrđeno da je optuženi imao mentalne retardacije, da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela očuvana sposobnost optuženog da razumije i kontroliše svoje radnje, da je u stanju da se konsultuje sa drugim licima i da je mogao da učestvuje u sudskoj reviziji, jer nisu pronađeni elementi psihološke prirode koji bi uticali na valjanost njegovih izjava*“.

3.3 Podaci o žrtvi

U sudskim presudama nema podataka o žrtvi.

3.4 Krivični postupak

Tužilaštvo je 12. maja 2022. godine podiglo optužnicu [KT.1.br.2/22] protiv optuženog S.Q. zbog krivičnih djela: (i) laka tjelesna povreda iz stava 3 u vezi sa st. 2 i 1 tačka 1.4 člana 185 (Laka tjelesna povreda) Krivičnog zakonika iz 2019. godine, (ii) nasilje u porodici iz stava 1 člana 248 (Nasilje u porodici) Krivičnog zakonika iz 2019. godine, (iii) teško ubistvo iz tačke 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine i (iv) neovlašćeno posjedovanje, kontrola ili držanje oružja iz člana 366 Krivičnog zakona iz 2019. godine.

U Presudi Osnovnog suda [K.nr. 127/22] od 12. septembra 2022. godine učinilac je proglašen krivim za (i) krivično djelo laka tjelesna povreda iz stava 3 u vezi sa st. 2 i 1 tačka 1.4 člana 185 (Laka tjelesna povreda) KZ iz 2019. godine zbog fizičkog

nasilja počinjenog 1. jula 2021. godine, (ii) krivično djelo nasilje u porodici iz stava 1 člana 248 (Nasilje u porodici) KZ, za psihičko nasilje počinjeno 1. januara 2022. godine, (iii) krivično djelo teško ubistvo iz tačke 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) KZ zbog ubistva supruge 5. januara 2022. godine i (iv) krivično djelo neovlašćeno posjedovanje, kontrola i držanje oružja iz člana 366 KZ iz 2019. godine. Osnovni sud je osudio učinioca na jedinstvenu kaznu zatvora od dvadeset četiri godine.

Prilikom odmjeravanja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti Osnovni sud je u pogledu otežavajućih okolnosti konstatovao da je (i) „*sud (je) razmatrao prethodno ponašanje optuženog prema žrtvi, koja mu je bila supruga, kada je žrtva fizički i psihički maltretirana duže vrijeme*, (ii) *krivično djelo 'Teško ubistvo' iz člana 173 stav 1 tačka 1.3 KZ, osim što je izvršeno prema članu porodice, što predstavlja elemenat navedenog krivičnog djela, izvršeno je i na podmukao način, jer je žrtva pogođena šest puta iz pištolja pred maloljetnom kćerkom*, (iii) *činjenicu da je optuženi sva krivična djela počinio sa direktnim umišljajem kao najvećim nivoom psihičke povezanosti učinioca krivičnog djela sa njegovim djelom*. Sud je utvrdio olakšavajuće okolnosti s obzirom na (i) *visok stepen saradnje optuženog sa sudom i organima krivičnog gonjenja, kada se neposredno nakon što je počinio krivično djelo... predao policiji*, (ii) *iskreno kajanje koje je optuženi pokazao u sudskom postupku*, (iii) „*činjenicu da do sada nije osuđivan* i (iv) *da je priznao izvršenje krivičnih djela koja mu se stavljaju na teret optužnicom*“.

Iako su se Tužilaštvo i odbrana učinioca žalili na odluku, Apelacioni sud je Presudom broj [PAKR.nr.595/22] odbio žalbe i potvrdio presudu Osnovnog suda.

3.5 Krivična sankcija

Presudom Osnovnog suda broj [K.nr. 127/22] od 12. septembra 2022. godine učinilac je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dvadeset četiri godine.

Komentar:

Krivično djelo je počinjeno 2021. godine, kada je bio na snazi Krivični zakonik iz 2019. godine. Kao što je navedeno u odgovarajućem dijelu ovog izvještaja, za razliku od Krivičnog zakonika iz 2012. godine, Krivični zakon iz 2019. godine u članu 173 (Teško ubistvo) predviđa rodno zasnovano ubistvo. U okolnostima

ovog slučaja krivično djelo kvalifikovano je kao „*teško ubistvo, lišavanje života člana porodice*“, kako je predviđeno tačkom 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine.

Imajući u vidu navedeno, s obzirom na motiv ubistva i okolnosti pod kojim je izvršeno, ovaj slučaj ilustruje tipičan primjer koji potpada pod opšteprihvaćenu definiciju femicida. Ubistvu je prethodilo nasilje u porodici, i to najmanje dva puta, a slučajevi su prijavljeni, i to (i) 1. jula 2021. godine i (ii) 1. januara 2022. godine, tokom kojeg je učinilac optužio svoju suprugu da ga je „*prevarila*“. To odražava, između ostalog, i ponašanje koje je rezultat patrijarhalnog sistema vrijednosti i stereotipnih rodnih uloga. Četiri dana kasnije supruga optuženog je ubijena u svojoj kući. Te okolnosti nadležni sudovi mogli su da uzmu u obzir prilikom kvalifikacije krivičnog djela u svjetlu izmjena unesenih u Krivični zakonik iz 2019. godine. Redovni sudovi nisu uzeli u obzir novinu u tački 1.10 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) KZ iz 2019. godine, odnosno rodno zasnovano lišavanje života drugog lica.

Dalje, pri ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u svrhu odmjeravanja kazne dvije karakteristike su vrijedne pažnje: (i) kontradiktorne olakšavajuće i otežavajuće okolnosti u pogledu prethodnog ponašanja i osuđivanja učinioca i (ii) nedostatak procjene o prisustvu djece kao otežavajućeg faktora. Kad je riječ o prvoj karakteristici, treba napomenuti da su sudovi utvrdili kao otežavajuću okolnost „*prethodno ponašanje optuženog prema žrtvi, njegovoj supruzi, gdje je žrtva dugo vremena fizički i psihički zlostavljana*“, a da su istovremeno utvrdili kao olakšavajuću okolnost „*činjenicu da optuženi do sada nije osuđivan*“. Prvo, Smjernice za izricanje kazne posebno navode da je prethodni krivični dosije, osim u slučaju recidivizma, manje važan prilikom određivanja kazne. Drugo, u pogledu ranije osuđivanosti, između ostalog, napominje da je značaj prethodnog ponašanja optuženog kompleksan faktor koji ima velike implikacije na društvene uticaje, bogatstvo itd. Ako sud ocijeni da nepostojanje prethodnih krivičnih osuda može da bude opravdano za ublažavanje kazne, zahtijevaće da se utvrde činjenice koje podržavaju zaključak

o lojalnom ponašanju i predispoziciji za rehabilitaciju. To nije bio slučaj u obrazloženju sudskih presuda. S druge strane, u vezi sa drugom karakteristikom, Smjernice o izricanju kazne izričito navode da sud treba da ozbiljno razmotri otežavajuću okolnost u slučajevima kada su, između ostalog, djeca svjedoci, kada su fizički prisustvovala nasilju koje se dešavalo. Dalje, Smjernice posebno napominju da, ukoliko je dijete bilo prisutno u kući tokom krivičnog djela, sud mora još jednom da sagleda istoriju odnosa i uticaj događaja na dijete. Takođe, Smjernice naglašavaju da, čak i ako krivično djelo za koje se tereti učinilac ne uključuje krivično djelo direktno protiv djeteta, prisustvo djeteta može da se smatra otežavajućim faktorom, jer će dijete biti dodatna žrtva.

Ukoliko se potvrdi da je prisustvovalo dijete, sud mora da utvrdi stepen povrede i da razmotri stepen otežavajućeg faktora, slično kao što se razmatra stepen otežavajuće okolnosti protiv primarne žrtve. Napominjemo da je u okolnostima slučaja žrtva ubijena u kući, u prisustvu maloljetne kćerke, koju je otac zamolio da mu donese čašu vode, neposredno prije nego što je ubio njenu majku pucajući šest puta iz pištolja. Tu okolnost nijedan sud nije posebno i dovoljno razmotrio. Osim toga, kao i u drugim slučajevima, pitanje kajanja i njegovo razmatranje kao olakšavajućeg faktora zaslužuje pažnju. Iako Smjernice za odmjeravanje kazne navode da to može da bude značajan olakšavajući faktor, to treba analizirati u kontekstu napora da se umanje uticaj i ukupne okolnosti slučaja. Prvo pitanje na koje mora da se odgovori pri određivanju težine kajanja u smislu olakšavajuće okolnosti, prema Smjernicama, jeste „*da li je žrtva preživjela*”? Ukoliko je odgovor na to pitanje negativan, ostala pitanja navedena u odgovarajućoj kontrolnoj listi gube težinu, te zahtijevaju posebno obrazloženje kako bi se koristila kao podrška tom konkretnom olakšavajućem faktoru. Dalje, prema Smjernicama za izricanje kazne, izjave ili izvinjenja okrivljenog treba posmatrati sa skepticizmom, jer lažno kajanje može da bude sastavni dio ciklusa nasilja koje je prisutno u porodici u kojoj se dešavalo nasilje. Konačno, nepozivanje na Zakon o naknadi štete žrtvama zločina iz 2015. godine i neupućivanje na pozitivne obaveze države da štiti pravo na život na osnovu Ustava i EKLJP, kako je to razrađeno sudskom praksom ESLJP i Ustavnog suda, ostaju na

snazi kao i u prethodne dvije navedene studije slučaja. S obzirom na navedeno, moraju da se napomenu još dvije karakteristike ovog slučaja. Prvo, slučaj je riješen u roku od sedam mjeseci. Takođe, treba napomenuti da skraćeni rokovi za istragu i završetak glavnog pretresa, predviđeni izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2023. godine, nisu bili primjenjivi u toku postupka u ovom predmetu, ali da je postupljeno u granicama koje je utvrdio ovaj zakon. Drugo, obrazloženje sudova u svim presudama nije sadržavalo ponižavajući jezik prema žrtvama.

4. Femicid IV: učinilac N.M., žrtva S.M.

4.1 Kratak opis slučaja

Dana 25. jula 2020. godine, oko 12 časova, učinilac N.M. je ubio suprugu S.M. u njihovoj kući. Prema detaljima iz sudskih presuda, učinilac i žrtva su se prvo verbalno sukobili, a potom je učinilac udario suprugu u ruku i u glavu metalnom šipkom, dužine 73 cm i širine 2,2 cm, nakon čega je žrtva pala na pod. Učinilac N.M. je poslije toga nastavio da udara više puta svoju suprugu u glavu, ali i u druge dijelove tijela, od čega je zadobila teške povrede i počela da krvari, te je od posljedica nanesenih povreda preminula. Maloljetna djeca učinioca i žrtve bila su prisutna u kući kada se dogodilo ubistvo. Prema detaljima iz presude Osnovnog suda od 31. oktobra 2014. godine, vidi se da je učinilac (i) proglašen krivim i da je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od četrdeset dana zbog krivičnog djela „*izazivanje opšte opasnosti...*“ i (ii) presudom od 3. januara 2019. godine proglašen je krivim za krivično djelo lake tjelesne povrede nanesene oštećenoj, odnosno njegovoj supruzi.

4.2 Ličnost i ponašanje učinioca

Prema informacijama dostupnim u sudskim presudama, učinilac je bio u ranim četrdesetim godinama kada je počinio ubistvo, bio je slabijeg finansijskog stanja, te je završio četiri razreda osnovne škole. Prema supruzi je bio nasilan i ranije, a jedan od takvih slučajeva prijavljen je policiji. Jedan od svjedoka je, takođe, svjedočio da je više puta bio nasilan prema svojoj djeci. Iako je tvrdio da ubistvo nije počinio sa umišljajem, prema psihijatrijskom vještačenju, „*nije utvrđen poremećaj ili mentalna bolest psihotičnog karaktera, mentalna retardacija ili mentalni poremećaj zbog zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, ne postoji anamneza o psihijatrijskom liječenju,*

tako da nema podataka o tome da je u vrijeme izvršenja djela za koje je optužen bio pod uticajem psihičkih elemenata koji narušavaju sposobnost da se razumiju djela, kao i sposobnost da se kontrolišu radnje". Na ročištu je izjavio da ga je žrtva udarila prije ubistva. Međutim, sud je utvrdio da ta tvrdnja nije potkrijepljena dokazima.

4.3 Podaci o žrtvi

Žrtva i učinilac su bili u braku pet godina i imali su troje zajedničke djece koja su imala četiri godine, dvije godine i šest mjeseci. Vjenčali su se posredstvom provodadžije.

4.4 Krivični postupak

Optužnica broj [PP.I.nr.91/2020] je podignuta 24. septembra 2020. godine protiv učinioca krivičnog djela zbog teškog ubistvo iz tačke 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) KZ iz 2019. godine.

(i) Prvostepeni postupak

U odluci Osnovnog suda [PKR.br.105/2020] od 4. decembra 2020. godine sud je proglasio optuženog N.M. krivim za krivično djelo teško ubistvo iz tačke 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakona iz 2019. godine i osudio ga na doživotni zatvor. Tu odluku je osporavao optuženi i ona je kasnije poništena odlukom [PAKR.br.42/2021] Apelacionog suda od 24. februara 2021. godine. Prema stanovištu Apelacionog suda, odluka Osnovnog suda bila je suprotna materijalnim odredbama, jer izjava optuženog ne bi trebalo da se smatra priznanjem krivice s obzirom na to da je optuženi izjavio da je počinio krivično djelo u stanju mentalnog šoka. Dalje se napominje da je Osnovni sud, imajući to u vidu, trebalo da zatraži mišljenje vještaka psihijatrijske struke, kako bi se procijenilo mentalno stanje optuženog u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

(ii) Ponovljeni postupak

Presudom Osnovnog suda broj [PKR.nr.74/2021] donesenom 5. oktobra 2021. godine i objavljenom 1. novembra 2021. godine učinilac je proglašen krivim za krivično djelo teško ubistvo iz tačke 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine, odnosno za „lišavanje života člana porodice“. Osnovni sud je naveo sljedeće olakšavajuće okolnosti: (i) „njegovu korektno ponašanje na sudu, izvinjenje, da je obavijestio policiju a kao otežavajuće okolnosti: (ii) visok stepen umišljaja kod optuženog s obzirom na dokaze izvedene pred sudom iz kojih proizilazi

svjesno i namjerno preduzimanje radnji krivičnog djela, činjenicu da optuženi nije ponudio ili pokušao da pruži žrtvi bilo kakvu pomoć nakon izvršenja krivičnog djela, ili da pozove hitnu pomoć, njegova lična svojstva, kao i ranije ponašanje, gdje se navodi... da je pravosnažno proglašen krivim 3. januara 2019. godine za laku tjelesnu povredu koju je nanio svojoj supruzi, kao i činjenicu da je pravosnažnom presudom od 31. oktobra 2014. godine optuženi proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 40 dana zbog krivičnog djela izazivanje opšte opasnosti... Kao otežavajuću okolnost sud je kao osnov uzeo i činjenicu da je njegovim radnjama prouzrokovana i sljedeća posljedica, ostavio je maloljetnu djecu bez majke, djeca će rasti bez ljubavi koju može da pruži samo roditelj, odnosno majka koja je sada pokojna, kao rezultat radnji optuženog“.

Iako je učinilac N.M. uložio žalbu na presudu Osnovnog suda, Apelacioni sud je Presudom [PAKR.br.534/21] od 21. januara 2022. godine odbio žalbu i potvrdio presudu Osnovnog suda. Učinilac je, takođe, podnio zahtjev za zaštitu zakonitosti u odnosu na presudu Apelacionog suda, koji je odbio Vrhovni sud Presudom [Pml.br.112/2022] od 31. marta 2022. godine.

4.5 Krivična sankcija

Presudom Osnovnog suda broj [PKR.br.74/2021] od 5. oktobra 2021. godine učinilac N.M. je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvadeset pet godina.

Komentar:

Krivično djelo je počinjeno 2020. godine, kada je na snazi bio Krivični zakonik iz 2019. godine. Kao što je navedeno u odgovarajućem dijelu ovog izvještaja, za razliku od Krivičnog zakonika iz 2012. godine, Krivični zakon iz 2019. godine u članu 173 (Teško ubistvo) predviđa i rodno zasnovano ubistvo. U okolnostima ovog slučaja ovo krivično djelo je kvalifikovano kao „teško ubistvo, lišavanje života člana porodice“, kako je to predviđeno tačkom 1.3 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine.

Imajući u vidu navedene činjenice, s obzirom na motiv ubistva i okolnosti pod kojim je izvršeno, ovaj predmet ilustruje tipičan slučaj koji potpada pod opšteprihvaćenu definiciju femicida.

Ubistvu je prethodilo nasilje u porodici u dva događaja koji su poznati nadležnim organima, i to (i) presudom od 31. oktobra 2014. godine i (ii) presudom od 3. januara 2019. godine. Te okolnosti sudovi su trebali da uzmu u obzir pri kvalifikaciji krivičnog djela u svjetlu izmjena unesenih u Krivični zakonik iz 2019. godine. Redovni sudovi nisu uzeli u obzir novinu uvedenu u tački 1.10 stava 1 člana 173 (Teško ubistvo) KZ iz 2019. godine, odnosno lišavanje života drugog lica zbog pola.

Dalje, pri odmjerenju olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u svrhu određivanja kazne treba da se osvrnemo na sljedeće: (i) korištenje kajanja kao olakšavajućeg faktora i (ii) nedostatak procjene o prisustvu djeteta kao otežavajućeg faktora. Kad je riječ o prvom, kao što je već poznato iz prethodnih slučajeva, pitanje kajanja i razmatranje kajanja kao olakšavajuće okolnosti zaslužuje pažnju. Iako Smjernice za izricanje kazne navode da to može da bude značajan olakšavajući faktor, to treba analizirati u kontekstu napora da se umanje uticaj i ukupne okolnosti slučaja. Prvo pitanje na koje mora da se odgovori pri određivanju težine kajanja u smislu olakšavajuće okolnosti, prema Smjernicama za odmjerenje kazne, jeste da li je „žrtva preživjela“. Ukoliko je odgovor na to pitanje negativan, ostala pitanja navedena u listi gube težinu, te zahtijevaju posebno obrazloženje kako bi se koristila kao podrška tom konkretnom olakšavajućem faktoru. Dalje, kao što je već navedeno, prema Smjernicama, izjave ili izvinjenja okrivljenog treba posmatrati sa skepticizmom, jer lažno kajanje može da bude sastavni dio ciklusa nasilja koji je prisutan u porodici u kojoj se dešava nasilje.

Kada je u pitanju prisustvo djece, Smjernice o izricanju kazne izričito navode da bi sudovi trebali strogo da uzmu u obzir tu otežavajuću okolnost u slučajevima kada su djeca bila svjedoci, kada su fizički bila prisutna kada se nasilje dešavalo. U takvim okolnostima sud treba još jednom da istraži istoriju odnosa i njen uticaj na dijete. Takođe, Smjernice napominju da, čak i ako krivično djelo za koje se tereti osumnjičeni ne uključuje krivično djelo usmjereno direktno protiv djeteta, prisustvo djeteta može da se smatra otežavajućim faktorom s obzirom na to da će dijete

naknadno postati žrtva, i da te okolnosti treba odmjeravati kao i kod primarne žrtve. Treba napomenuti da je u okolnostima ovog slučaja žrtva brutalno ubijena u sopstvenoj kući u kojoj su se nalazila i njena djeca. Tu okolnost nijedan sud nije posebno, ni suštinski razmatrao.

Konačno, kao i u prva tri slučaja, i ovdje naglašavamo da se nije pozivalo na Zakon o naknadi štete žrtvama zločina iz 2015. godine i da se nije upućivalo na pozitivne obaveze države da štiti pravo na život na osnovu Ustava i EKLJP, kako je to razrađeno sudskom praksom ESLJP i Ustavnog suda. Međutim, treba istaći i sljedeće: prvo, slučaj je riješen u roku od jedne godine i šest mjeseci. Skraćeni rokovi za istragu i završetak glavnog pretresa predviđeni izmjenama Zakonika o krivičnom postupku iz 2023. godine nisu bili primijenjeni u toku postupka u ovom predmetu. Drugo, u svim presudama obrazloženje sudova nije sadržavalo ponižavajući jezik prema žrtvi.

» V. OSNOVNI ZAKLJUČCI I PREPORUKE

1. Zaključci

Primarni cilj ovog istraživanja/izvještaja bila je analiza dostupne sudske prakse u Republici Kosovo koja se odnosi na nasilno lišavanje života žena koje su počinili muškarci, odnosno na femicid. Kao što je već više puta navedeno u izvještaju, postojeće zakonodavstvo na Kosovu ne inkriminiše femicid kao samostalan i/ili odvojen zločin. Ipak, Krivični zakonik usvojen 2019. godine napravio je značajne pomake u tom pogledu, između ostalog, kvalifikujući rodno zasnovano ubistvo kao teško ubistvo. Stoga, (i) u svrhu identifikacije slučajeva femicida i/ili pokušaja femicida, primijenjene su opšteprihvaćene definicije femicida, a (ii) u svrhu identifikacije odgovarajućih studija slučaja, korišćena je pravna kvalifikacija rodno zasnovanog ubistva i/ili pokušaja ubistva, čime pomenuta ubistva dobijaju težinu.

Kada je riječ o statističkim podacima, uzimajući u obzir da u Nacionalnom sistemu podataka i dalje nedostaju pouzdani statistički podaci o rodno zasnovanom nasilju, nasilju u porodici, a posebno o femicidu i/ili pokušaju femicida, za potrebe ovog izvještaja korišćeni su zvanični podaci/informacije koje je obezbijedila Kosovska policija. Primjenjujući definiciju femicida na podatke/informacije koje je dostavila Policija, u periodu od 2018. do 2022. godine izvršeno je dvadeset femicida i četiri pokušaja femicida. S druge strane, samo četiri pravosnažne i izvršne presude su bile dostupne za istraživanje. Dok su kosovske institucije, a posebno lokalne i međunarodne organizacije civilnog društva, posebno analizirale, objavile i preporučile oblasti za unapređenje u vezi sa nasiljem u porodici, rodno zasnovanim nasiljem, uključujući femicid, namjera ovog izvještaja je prvenstveno bila da analizira kako redovni sudovi implementiraju važeće zakonodavstvo u ovoj oblasti. Iako je broj dostupnih pravosnažnih presuda prilično ograničen, njihova analiza otkriva da postoje zajednički elementi koji odražavaju nekoliko pozitivnih i negativnih trendova koji se odnose na to kako redovni sudovi vode predmete o femicidu. U nastavku će biti sumirane neke od tih karakteristika čiji je fokus (i) važeće zakonodavstvo u vrijeme izvršenja krivičnog djela i odgovarajuća pravna kvalifikacija krivičnog djela, (ii) određivanje kazne, odnosno ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u tim slučajevima i odgovarajuća primjena Smjernica za izricanje kazne koje je usvojio Vrhovni sud Republike Kosovo, (iii) trajanje sudskih postupaka i (iv) pitanja koja se odnose na naknadu povrijeđenim stranama.

U pogledu važećeg zakonodavstva, jedan slučaj je vođen prema odredbama Krivičnog zakonika iz 2012. godine, a tri su vođena prema odredbama Krivičnog zakonika iz 2019. godine. Ni u jednom slučaju nisu bile primijenjene izmjene Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku iz 2022, odnosno 2023. godine.

U pogledu kvalifikacije krivičnih djela, sva četiri slučaja su kvalifikovana kao teška ubistva bilo prema članu 179 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2012. godine ili prema članu 173 (Teško ubistvo) Krivičnog zakonika iz 2019. godine, u zavisnosti od toga koji je bio primjenjiv u okolnostima tih slučajeva. Prilikom utvrđivanja kategorije na osnovu koje je odgovarajuće ubistvo kvalifikovano kao teško, u tri slučaja je korišćen osnov „*lišavanje života člana porodice*“, dok je u jednom od njih korišćen osnov „*namjerno izvršenje dva ili više ubistava*“. U slučaju koji je vođen prema odredbama Krivičnog zakonika iz 2012. godine, rodno zasnovano ubistvo nije bilo dostupno kao osnov za lišavanje života, a, s druge strane, uprkos činjenici da Krivični zakonik iz 2019. godine predviđa tu mogućnost, nijedan od tri slučaja koji su vođeni u skladu sa odredbama pomenutog zakona nije kvalifikovan kao teško ubistvo zbog pola uprkos činjenici da sva tri slučaja spadaju u kategoriju opšteprihvaćene definicije femicida. Svi analizirani slučajevi imaju neke zajedničke karakteristike: (i) žrtve su ubili njihovi muževi, (ii) presude redovnih sudova ne bave se izričito i/ili ne obrazlažu detalje motiva, čini se da svi slučajevi odražavaju gubitak kontrole muža nad ženom zbog njenog napuštanja braka i/ili kuće, i/ili ljubomoru, izazivanje osjećanja odbačenosti i/ili poniženja povezanog sa patrijarhalnim sistemom vrijednosti i stereotipnim rodnim ulogama s tim da jedan od slučajeva uključuje posebno upozorenje/prijetnju da će supruga biti ubijena ukoliko se ne vrati kući i (iii) samo dva slučaja uključuju prethodnu istoriju osuđivanja za nasilje u porodici, a svi slučajevi su bili okarakterisani kao nasilje u porodici prije ubistva. Takođe, mora da se napomene da samo u jednom slučaju djeca nisu bila prisutna kada se dogodio zločin, a da su u ostala tri slučaja djeca bila prisutna. Pri tome u jednom slučaju je ubijena djevojčica od osam godina.

S obzirom na ograničen broj pravosnažnih i izvršnih presuda koje se odnose na slučajeve koji spadaju pod opšteprihvaćenu definiciju femicida a koji su se dogodili između 2018. i 2022. godine, teško je ustanoviti specifičan zajednički faktor potreban za utvrđivanje trendova, nužnih za uspostavljanje specifičnih mjera za rješavanje tog fenomena. Ipak, iz informacija koje mogu da se izvuku iz redovnih sudskih presuda zaključujemo da (i) u pogledu bračnog statusa, u okolnostima sva četiri slučaja, žrtva i učinilac su bili u braku, u tri slučaja imali su zajedničku djecu, a u jednom slučaju su imali djecu iz prethodnih brakova, (ii) u

pogledu zaposlenja/zanimanja učinioca, slučajevi odražavaju porodice s niskim do srednjim prihodom pri čemu su učinioci samozaposleni ili zaposleni, a žrtve nisu bile u radnom odnosu, uz napomenu da presude redovnih sudova pružaju vrlo malo informacija o žrtvama, (iii) kada je u pitanju istorija osuđivanja učinioca, dva slučaja sadrže prethodne osude u vezi sa nasiljem u porodici, a u druga dva slučaja nema formalnih prethodnih osuda iako okolnosti slučajeva ukazuju na to da se nasilje u porodici dogodilo, (iv) kad je riječ o načinu izvršenja krivičnog djela, tri slučaja uključuju pucanje iz vatrenog oružja, uključujući krivično djelo neovlašćeno i ilegalno posjedovanje oružja, dok je u jednom slučaju ubistvo počinjeno metalnom šipkom i (v) u pogledu uračunljivosti učinilaca, uprkos činjenici da je odbrana tvrdila suprotno, nadležne institucije, a samim tim i sudovi, utvrdile su da su učinioci u svim slučajevima bili potpuno uračunljivi u trenutku počinjenja krivičnih djela.

Osim navedenih karakteristika, važan zajednički faktor koji proizilazi iz analize četiri studije slučaja prvenstveno se odnosi na određivanje kazni, odnosno ocjenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti predmeta. Dok prosječna kazna zatvora u navedenim slučajevima iznosi dvadeset i šest godina, ocjena odgovarajućih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, između ostalog, oslikava neadekvatnu primjenu Smjernica o izricanju kazni koje je usvojio Vrhovni sud Republike Kosovo. Kad su u pitanju olakšavajući faktori, to se prvenstveno odnosi na korišćenje (i) *finansijskog i porodičnog stanja optuženog*, (ii) *starosnu dob* i (iii) *kakanje zbog počinjenog krivičnog djela*. U pogledu otežavajućih okolnosti, to se prvenstveno odnosi na propust sudova da posebno analiziraju prisustvo djece u trenutku kada su se dogodila ubistva i da toj činjenici daju potrebnu težinu prilikom odmjeravanja kazne. Tačnije, u vezi sa upotrebom „*finansijskog i porodičnog stanja optuženog*“, odnosno učinioca kao olakšavajuće okolnosti, iz navedenih slučajeva proizilazi da se Smjernice za izricanje kazne nisu pravilno poštovale. To je zato što, uzimajući u obzir prirodu i okolnosti navedenih krivičnih djela, posebno težinu krivičnog djela, posljedice i uključenost članova porodice u krivična djela, navedene smjernice isključuju mogućnost da se koristi „*porodično stanje*“ kao olakšavajuće okolnosti. U svim navedenim slučajevima žrtve su ubili njihovi muževi, a u tri slučaja djeca i drugi članovi porodice su bili prisutni u trenutku počinjenja krivičnog djela. Prema Smjernicama za izricanje kazne, „*starosna dob optuženog*“, odnosno učinioca, takođe je neadekvatno korišćena kada je u pitanju ocjena olakšavajućih okolnosti. Kako je navedeno u ovom izvještaju, Smjernice za izricanje kazne su specifične u pogledu okolnosti pod kojima „*starosna dob*“ može da se koristi kao olakšavajuća okolnost, a nijedna od tih okolnosti u tom pogledu nije ispunjena u analiziranim studijama slučaja. Konačno, „*kakanje zbog počinjenog krivičnog djela*“, iako prema Smjernicama, generalno predstavlja olakšavajući faktor pri odmjeravanju

kazni, treba da se pažljivo razmotri u slučajevima koji se odnose na nasilje u porodici, u svjetlu nastojanja da se uticaj svede na najmanju moguću mjeru. U slučajevima rodno zasnovanog ubistva kajanje ne smije da se dosljedno koristi kao olakšavajuća okolnost pri odmjerenju konačne kazne bez odgovarajućeg i potrebnog opravdanja i/ili obrazloženja.

S druge strane, nepostojanje evaluacije prisustva djece na mjestu zločina kao specifičnog otežavajućeg faktora, takođe, zaslužuje pažnju u tri studije slučaja. Smjernice o odmjerenju kazne izričito navode da sud treba da izuzetno razmotri tu otežavajuću okolnost u slučajevima kada je, između ostalog, dijete bilo fizički prisutno kada se dešavalo nasilje čak i ako krivično djelo nije usmjereno direktno protiv djeteta. Prema Smjernicama za izricanje kazne, sud mora da utvrdi stepen povrede i da razmotri stepen njenog pogoršanja, slično kao i kod primarne žrtve. Takođe, slični zahtjevi proizilaze i iz Istanbulske konvencije koja se odnosi na prava i potrebe djece svjedoka svih oblika nasilja.

Konačno, postoje još dva trenda koja zaslužuju pažnju: (i) dužina trajanja postupka i (ii) pravni savjeti u pogledu zahtjeva za naknadu štete koje su podnijele oštećene strane, uključujući primjenu zakona o naknadi štete žrtvama zločina. Kad je riječ o prvom pitanju, treba napomenuti da je trajanje postupka bilo relativno razumno. Najduži postupak trajao je dvije i po godine, ali u predmetu u kojem u kojem je postupak vođen dva puta, a koji je uključivao pet odluka redovnih sudova, dvije prvostepene, dvije drugostepene i jednu odluku Vrhovnog suda. Najkraći postupak je trajao sedam mjeseci do donošenja pravosnažne presude. Dok izmjene i dopune Zakonika o krivičnom postupku iz 2023. godine, koje su smanjile rokove za istragu i završetak glavnog pretresa, nisu bile primjenjive tokom postupaka u navedenim slučajevima (sa izuzecima), dužina trajanja postupaka u studijama slučaja uključenim u ovaj izvještaj, uglavnom, ubraja se u rokove utvrđene novim Zakonikom o krivičnom postupku radi poboljšanja efikasnosti postupaka u slučajevima nasilja u porodici. Kad je riječ o drugom pitanju, treba napomenuti da su sudovi dosljedno (i) nalagali optuženim da plate odgovarajući porez u skladu sa važećim zakonom o nadoknadi štete žrtvama zločina i da su (ii) uputili oštećene, odnosno djecu žrtava, roditelje i druge članove porodice, u okviru krivičnog postupka, na parnični postupak u vezi sa zahtjevima za naknadu štete, dok (iii) u odgovarajućim presudama nisu date nikakve informacije koje se odnose na Zakon o naknadi štete žrtvama zločina. Takođe, treba napomenuti da su izazovi pri primjeni važećih zakona o naknadi štete žrtvama zločina adresirani, između ostalog, putem različitih izvještaja civilnog društva, uključujući, ali ne ograničavajući se na one koje je objavio Kosovski pravni institut. Pažnja koja je usmjerena na građanske parnice, pravne lijekove i pitanja u vezi sa naknadom štete

žrtvama nasilja jeste ključna jer odražava pozitivne obaveze države prema članu 29 (Građanske parnice i sredstva) i članu 30 (Naknada) Istanbulske konvencije. To je nedavno jasno naglasio i Ustavni sud u svojoj presudi u predmetu broj KI129/21^[103], kojom je utvrdio da državni organi imaju pozitivnu obavezu da djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja i da njihov propust da to učine predstavlja povredu prava žrtve na život, koje je zaštićeno članom 25 (Pravo na život) Ustava i članom 2 (Pravo na život) EKLJP.

2. Preporuke

Kako je navedeno u publikaciji *Analiza prakse sudova u procesuiranju femicida i pokušaja femicida u Bosni i Hercegovini*^[104], efikasna prevencija femicida zahtijeva da se unaprijedi položaj žena u svim sferama društva, sistemski rad na dekonstrukciji rodni stereotipa i predrasuda i promjene patrijarhalnih rodni obrazaca, integraciju rodne perspektive u sve državne politike, promociju i unapređenje kulture ili rodne ravnopravnosti i prevenciju svih oblika diskriminacije žena.

U tom smislu ovaj izvještaj podsjeća na nalaze i odgovarajuće preporuke date u velikom broju izvještaja koje su pripremile lokalne i međunarodne organizacije za Kosovo, uključujući, ali ne ograničavajući se na (i) Izvještaj GREVIO-a o procjeni za Kosovo, (ii) izvještaje Kosovo Women's Network o rodno zasnovanom nasilju na Kosovu, (iii) izvještaje Amnesty Internationala i (iv) izvještaje Kosovskog pravnog instituta, posebno one koji se odnose na zakone o nadoknadi štete žrtvama nasilja. Namjera ovog izvještaja nije da ponavlja nalaze i preporuke koji su jasno dati u navedenim izvještajima i/ili procjenama. Preporuke koje su navedene u nastavku, prije svega, odražavaju i odnose se na nalaze u vezi sa analizom dostupne sudske prakse u procesuiranju slučajeva koji se kvalifikuju kao femicidi na Kosovu. U tom smislu važno je napomenuti sljedeće:

Iako je napredak u kvalifikaciji krivičnog djela ubistvo zbog motivacije zasnovane na polu kao teškog ubistva postignut putem Krivičnog zakonika iz 2019. godine, da

[103] Presuda Ustavnog suda broj KI129/21 od 7. marta 2023, dostupna na: [Constitutional review of "actions and inactions" of the Basic Court in Gjilan, the Basic Prosecutor's Office in Gjilan, the Police Station in Gracanica and the Basic Prosecutor's Office in Prishtina - Constitutional Court \(gjk-ks.org\)](#).

[104] Slobodanka Konstantinović-Vilić, Nevena Petrušić, Ljiljana Filipović, Obren Bužanin, Srđan Nedić, *Analiza prakse sudova u procesuiranju femicida i pokušaja femicida u Bosni i Hercegovini, 2017–2021*, str. 183, dostupna na: https://gcjnetwork.org/wp-content/uploads/PUBLIKACIJE/Femicide_BCMS.pdf.

bi se slučajevi femicida adekvatno istraživali, procesuirali i sankcionisali, femicid bi trebalo da bude predviđen kao posebno krivično djelo u Krivičnom zakoniku Republike Kosovo. Kao zasebno krivično djelo protiv života i tijela žene, femicid bi uključivao bilo koji oblik rodno zasnovanog lišavanja života žene, bilo namjerno ili iz nehata, i trebalo bi da bude u potpunosti usklađen sa definicijama sadržanim u Konvenciji Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, odnosno Istanbulske konvencije.

Kako je navedeno u izvještaju, a potkrijepljeno odgovarajućim dokazima, uprkos činjenici da Krivični zakonik iz 2019. godine omogućava kvalifikaciju ubistva kao teškog, posebno zato što je ubistvo zasnovano na osnovu pola, nijedan od slučajeva procesuiranih prema odredbama ovog zakonika nije kvalifikovao ubistva kao ubistva zasnovana na osnovu pola. Zbog takvog neuspjeha, motivi za ubistva nisu na odgovarajući način analizirani i/ili obrazloženi u odgovarajućim sudskim presudama. Takođe je važno napomenuti da pri procesuiranju femicida njega (femicid) ne treba posmatrati kao izolovani događaj, već treba uzeti u obzir specifičnost konteksta i istoriju nasilja. Kako je navedeno u izvještaju za Bosnu i Hercegovinu, (i) to bi, takođe, zahtijevalo detaljno ispitivanje istorije nasilja, odnosa između žrtava i učinilaca uz stručne procjene ličnosti učinilaca, uključujući njihove mizogine stavove, i (ii) istrage rodno zasnovanih motiva femicida treba da budu metodične i iscrpne, da nadilaze puko ispitivanje činjenica koje se odnose na mjesto, metod i način izvršenja krivičnog djela, uz analizu značaja fizičke superiornosti nasilnika nad žrtvom, kao i postojanje nejednakosti moći.

Takođe, da bi istrage i optužnice bile djelotvorne, a sankcije srazmjerne težini krivičnog djela i da bi se postigao učinak u smislu opšte prevencije, potrebno je donijeti posebne protokole za rad nadležnih organa i institucija u procesuiranju predmeta femicida. Vrlo je važno, u svjetlu nalaza ovog izvještaja, da redovne sudske presude dosljedno odražavaju neadekvatno sprovođenje Smjernica za izricanje kazni Vrhovnog suda Republike Kosovo u procjeni i/ili balansiraju olakšavajućih i otežavajućih okolnosti odgovarajućih slučajeva.

Konačno, hitno mora da se riješi pitanje statistike i/ili pouzdanih dostupnih podataka o slučajevima nasilja u porodici, a posebno femicida i/ili pokušaja femicida. Nepostojanje adekvatnih podataka takođe je primijećeno u Izvještaju GREVIO-a o procjeni. Prepoznajući činjenicu da postojeći Nacionalni sistem podataka o nasilju u porodici, koji dijeli samo nekoliko javnih institucija, može da sadrži informacije koje su povjerljive, obim Nacionalnog sistema podataka treba proširiti na podatke o slučajevima koji potpadaju pod opšteprihvaćenu definiciju femicida, između ostalog, uključujući i podatke o polu učinioca i žrtve, motivaciji za

počinjeno krivično djelo, pravnoj kvalifikaciji krivičnog djela, vrsti sudske odluke, kazni izrečenj učiniocu, kao i podatke o vezama sa drugim presudama/odlukama sudova. To ne samo da bi olakšalo rad institucija već bi obezbijedilo da, kada se podnesu zahtjevi za javne informacije, podaci budu dostupni i da se mogu lako dobiti. Još važnije je pouzdano ih upotrijebiti za informisanje nadležnih institucija u izradi neophodne političke odluke, kao i zakonodavne promjene potrebne za rješavanje tih pojava. Konačno, posebna pažnja mora da se preusmjeri na implementaciju sljedeća tri ključna zakona: (i) Zakon broj 05/L - 003 o elektronskom nadzoru lica čije je kretanje ograničeno odlukom suda, kako bi se, između ostalog, obezbijedilo da se poštuju mjere zaštite i da se policija odmah obavijesti ako to nije slučaj, čime se sprečavaju slučajevi femicida, (ii) Zakon broj 08/L-109 o naknadi štete žrtvama zločina u skladu sa zahtjevima Istanbulske konvencije, takođe uzimajući u obzir mogućnost da se izvrše potrebne zakonske izmjene kako bi se unaprijedio položaj oštećenih u krivičnom postupku i odlučilo o njihovim zahtjevima za naknadu štete u toku krivičnog postupka, izbjegavajući time njihovu dodatnu traumatizaciju uzrokovanu kasnijim suđenjima i/ili postupcima, (iii) Zakon broj 08/L -187 o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku broj 08/L-032, koji je dao konkretne rokove za vođenje istraga i završetak glavnog pretresa u slučajevima nasilja u porodici. Sve slučajeve nasilja u porodici, rodno zasnovanog nasilja i femicida moraju da blagovremeno tretiraju sve nadležne institucije.

» VI. BIBLIOGRAFIJA

- » Amnesty International, *From paper to practice - Kosovo must keep its commitments to domestic violence survivors*, avgust 2023.

- » Consuelo Corradi, Chaime Marcuello-Servos, Santiago Boira, Shalva Weil, *Theories of femicide and their significance for social research*, Sage Publications, Vol 64, 2016. godine.

- » *Guidance on the legal qualification and treatment of domestic violence cases according to the Criminal Code of the Republic of Kosovo*, Vrhovni sud Kosova 2020. godine.

- » Ismet Salihu, Hilmi Zhitija and Fejzullah Hasani, *Commentary of the Criminal Code of the Republic of Kosovo (prvo izdanje)*.

- » Jill Radford, Diana E.H. Russell, *Femicide - The Politics of Woman Killing*, Twayne Publishers, New York, 1992. godine.

- » Kosovo Law Institute Report, *Failure of Courts in Filling the Fund for Compensation of Victims of Crime*, juni 2020. godine.

- » Kosana Beker, *Regional Report, Social and Institutional Responses to Femicide in Albania, Montenegro and Serbia*, mart 2023. godine .

- » Kosovo Law Institute Report, *The Compensation of victims of domestic violence*, septembar 2023.godine.

- » Kosovo Women's Network, *From Laws to Action - Monitoring the Institutional Response to Gender-based Violence in Kosovo*, 2021.godine.

- » Nataša Gaber-Damjanovska, Gabriela Gajdova, *Femicide in the Republic of North Macedonia: The state of affairs, the legal framework and the judicial practice – 2018-2022*.

- » National Audit Office of the Republic of Kosovo, *The effectiveness of institutions in handling cases of domestic violence*, avgust 2023. godine.

- » Organization for Security and Co-operation in Europe Mission in Kosovo, *Survey on Well-being and Safety of Women in Kosovo*, 2019.

- » Slobodanka Konstantinović Vilić, Nevena Petrušić, Ljiljana Filipović, Obren Bužanin, Srđan Nedić, *Analiza prakse sudova u procesuiranju femicida i pokušaja femicida u Bosni i Hercegovini*, 2017 – 2021.

- » Standardne operativne procedure Ureda za zaštitu i pomoć žrtvama, Državno tužilaštvo Republike Kosovo, 2013. godina.

- » Standardne operativne procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu, Agencija za rodnu ravnopravnost, Kancelarija premijera Kosova, 2013. godina.

- » Državni protokol za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja na Kosovu, Vlada Republike Kosovo 2022. godina.

- » Strategija zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022 – 2026, koju je Vlada usvojila 2022. godine.

- » Supreme Court of the Republic of Kosovo, *Kosovo Sentencing Guidelines* februar 2018. godine.

- » UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *CEDAW General Recommendations No. 19, adopted at the Eleventh Session, (contained in Document A/47/38)*, 1992.

- » UN Women, *Five essential facts to know about femicide*.

- » UNODC, UN Women, *Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide), Global estimates of female intimate partner/family-related homicides in 2022*.

- » UNODC, UN Women, *Statistical framework for measuring the gender-related killing of women and girls, also referred to as "femicide/feminicide"*.

- » Virginia Gil Portoles, Eileen Skinnider, Valentine Josenhans, *Assessment of the alignment of Kosovo's laws, policies and other measures with the standards of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence 2022*.

- » Predmet K1129/21, podnosilac zahtjeva V.S., presuda Ustavnog suda od 7. marta 2023. godine.

- » Krivični zakonik Republike Kosovo, br.04/L-082 , Službeni list Republike Kosovo 19/2012.

- » Krivični zakonik Republike Kosovo, br.06/L-074, Službeni list Republike Kosovo 2/2019.

- » Zakonik o krivičnom postupku, br.08/L-032, Službeni list Republike Kosovo 24/2022.

- » Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, br.03/L-182 ,Službeni list Republike Kosovo 76/2010.

- » Zakon o elektronskom nadzoru lica čije je kretanje ograničeno odlukom suda, br.05/L-003, Službeni list Republike Kosovo 12/2015.

- » Zakon o ravnopravnosti polova, br.05/L-020, Službeni list Republike Kosovo 16/2015.

- » Zakon o zaštiti od diskriminacije, br.05/L-021, Službeni list Republike Kosovo 16/2015.

- » Zakon o naknadi štete žrtvama zločina, br.05/L-036, Službeni list Republike Kosovo 17/2015.

- » Zakon o naknadi štete žrtvama zločina, br.08/L-109, Službeni list Republike Kosovo 33/2022.

- » Zakon o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku br.08/L-032, Službeni list Republike Kosovo br. 23/2023.

- » Zakon o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja, br.08/L-185 , Službeni list Republike Kosovo 22/2023.

- » Zakon br.08/L-188 o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika br.06/L-074 Republike Kosovo, Službeni list Republike Kosovo 23/2023.

- » Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu, Poglavlje 3, Ljudska prava, 2001.
- » Ustav Republike Kosovo, član 22 (Direktna primjena međunarodnih sporazuma i instrumenata) i amandman br. 26.
- » Ustav Republike Kosovo, članovi 7 (Vrjednosti) i 21 (Opšta načela).

